NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIV. ÉVFOLYAM. SZEPTEMBER. 1893. VII. FÜZET.

A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK MAGYAR NYELVI DOLGOZATAIRÓL S AZOK JAVÍTÁSÁRÓL.

(Első közlemény.)

Alig lesz a nehezen készülő iskolai műszótárnak kifejezése, mely a tanítással foglalkozó egyénekben kellemetlenebb impressziókat kelthetne, mint ez a szó: *dolgozatjavítás*. Nincs is mit csodálkoznunk rajta; a nyelvészeti tanszékekkel összekapcsolt legnagyobb teher s a legtöbb kellemetlenség e szónak jelentéséhez fűződik. Ehhez kapcsolódnak legkellemetlenebb óráink emlékei s állásunk legnagyobb nehézségeit is ez jelöli. Hiszen ha eme kifejezés értelmét definiáltatni akarnók, az iskola köréből alighanem a következő meghatározást nyernők. A dolgozatjavítás a nyelvtanító azon foglalkozása, amelyet fáradságos, időrabló s java részében gépies, meg legtöbbnyire háladatlan munkának nevezünk, mert kielégítő eredménynyel csak nagy ritkán kecsegtet. Hozzá tartozik még e munkafajhoz minden bosszankodás, hogy ne mondjam: mérgelődés, mely elfog, ha látjuk, hogy százszor ismételt figyelmeztetéseink és intéseink hiábavalók voltak; továbbá a növendék könnyelmüsége és felületessége, valamint korlátoltsága és képtelensége okozta számos fölháborodásunk; röviden: mindaz, ami tevékenységünknél elkedvetlenít s így a munkát alaposan meg is nehezíti. — S hogy a dolgozatjavításból háramló gyönyörüségeink emez őszintén lefestett képe illő keretbe is jusson, ne feledjük el megemlíteni, hogy a nyelvtanítással foglalkozó kartásaink legnagyobb része hetenkint legalább 6—8 órát görnyeszt ilyen foglalkozás mellett!

Ezt olvasva bizonyára könnyen a túlzás vádjával illethetnők

ez ilyeténképpen panaszkodókat, ha megnyilatkozásuk közvetlensége nem bizonyítaná, hogy szavaik a legkeserűbb — valóságot fejezik ki, mikor viszont másfelől meg annyiszor halljuk a panaszt, hogy az irásbeli dolgozatok száma, a tantervek kijelölései szerint — kevés. Ilyen panaszok hallatára azt hinné az ember, hogy talán a természet rendje megváltozott s az emberek fajának azon csoportjánál, melyhez a tanügy munkásai tartoznak, a többivel ellentétben, kivánatossá lett a kellemetlen teher; vagy talán a tanférfiak idealizmusa, mely állásuknak, különben is legbővebben jövedelmező előjoga, annyira terjed, hogy az ilyen *tarlózó* munka is kielégíti őket. De korántsem. Az előbbi eset éppen nem történt meg, az utóbbi feltevésben meg annyi az igazság, hogy a tanügy munkása a dolgozatjavítással összekötött eme kötelességteljesítésben is gyakorolja magát a világi hiú örömökről való lemondásban, mire az életben anynyiszor szüksége van s megszokja, hogy a *kévék* hiján a *kalászoknak* is örüljön. Úgy értem azt, hogy a javításnál akadnak dolgozatok, melyek alá bizonyos élvezettel irjuk elismerő itéletünket, melyek mutatják, hogy a tanítás nem minden magva veszett kárba; de az ilyenek száma a közepesekhez s gyöngékhez képest bizony csak kevés s az ilyenek talán az összes közép fokú iskoláknál inkább csak kivételek.

Nyilvánvaló, hogy a dolgozat-javítás ezen terhét az iskola munkásai csakis az irásbeli dolgozatok rendkivüli fontosságára való tekintetből veszik magukra, mert lehetetlen be nem látniok, hogy az irásbeli dolgozatok nemcsak a nyelvtanítás, a logikai képzés és az összes lelki képességek fejlesztésére szolgálnak alkalmas eszközül, hanem, hogy a dolgozatok megválasztása, előkészítése, javítása és osztályozása egyszersmind anyagot nyujt a nyelvtanár munkájának megitélésére is.

A műveltség jelen állapota mellett nem elég, hogy a gyermek az iskolában csak az *élőbeszéd képességét* megszerezze, hanem itt arra is kell képesíttetnie, hogy magát *irásban* is ki tudja fejezni. De míg a növendék élőszóbeli előadásának ügyesítéséhez az iskola minden tantárgya, illetőleg minden szaktanára hozzájárúl, midőn naponkint a leczkét kihallgatja s szabatos feleletet kiván, addig a

gondolatoknak irásban való kifejezése, vagyis a helyesirás és irály gyakorlása kizárólag az irásbeli dolgozatok teendője marad. A növendék élőszóbeli leczkéjénél az elröppenő kifejezés esetleges helytelensége gyakran alig ötlik fel, vagy azt, ami a kifejezés értelméből, tartalmából esetleg hiányzik, kipótolja a beszélő hanglejtése, esetleg arczjátékának értelmező hozzájárulása. Nem igy van ez az irott beszédnél. Ennél, mivel a szó állandóan előttünk áll, rögtön felötlik, vajjon a tanuló a nyelvet az irodalmi szokásnak megfelelőleg használja-e, vagyis követi-e az irodalmi nyelvben használatos kifejezésmódokat s helyesirást; bir-e kielégitő szóbőséggel, ismeri-e a szavak benső értelmét, hogy magát szabatosan, tisztán és határozottan kifejezhesse?

Igy tehát az irásbeli dolgozatoknak nemcsak az a feladatuk, hogy a tanulót a nyelv szabályaira s a helyesirásra megtanitsák, hanem ama czél szolgálatában is állanak, hogy a növendéket képesitsék gondolatainak logikai elrendezéssel való összefüggő és szabatos kifejezésére, egyszóval amit az iskolai összes tantárgyak tanításával s a hozzájok kötött nevelői hatásunkkal elérni szándékozunk, hogy a növendékből *embert* neveljünk; ezt akarjuk az irásbeli dolgozatokkal is, amennyiben általuk akarjuk a leendő embert képessé tenni, hogy *lelke világát egyénileg nyilvánitani tudja, az ehhez megkivántató gyakorlottságot s lehetőleg ügyességet ezen uton megszerezze, mert a stilus az ember maga.*

Már ez a széltében használt mondás is eléggé megvilágitja az iskolai irásbeli dolgozatok fontosságát, pedig azoknak az iskolai életben még más kiváló jelentőségük is van, amennyiben a legalkalmasabb eszközül szolgálnak a tanuló s tanár munkájának, képességeinek s egyéniségének megitélésére. Az irásbeli dolgozatokról általában, de leginkább a fogalmazványokról bizvást elmondhatjuk, hogy azok mindegyike a tanulóra nézve :

1. müveltségi birtoka terjedelmének mérő-vesszője;

2. a nyelven való uralmának, szóbőségének vagy szókincsének bizonyitéka;

3. szófüzésbeli s mondatalkotó képességének, szófordulatai

sokaságának, könnyüségének s tárgyszerinti alkalmazkodásának tanusága;

4. gondolatai logikus voltának, a gondolatok elrendezésének s általában gondolkodása önállóságának, valamint az elrendezés és kapcsolatban nyilvánuló jó izlésének és tapintatának beigazolása.

A tanárra nézve az irásbeli dolgozatok thémái s azok javítása, mértékét adják a tanár ügybuzgóságának s általában a tanulók füzetei külsőleg és belsőleg az egész iskola képmását nyujtják.

Ha valamely füzetcsomót végig lapozunk, vajjon nem fogunk-e a dolgozatok thémáinak megválasztásából a tanár lelkiismeretességére, a javítás gondosságából, vagy hiányaiból a tanár munkakedvére s gondosságára s a dolgozatok osztályozásából a tanár felfogására és belátására is következtetni? Vajjon az osztályzatok mellé, vagy a fogalmazvány szövegében tett megjegyzések nem viselik-e magukon a javító tanár azon időkori hangulatának bélyegét? Nem találunk-e dolgozatokban a változó lelki állapotnak megfelelőleg majd zordon-komoly rendreutasitást, majd tréfás, majd ironikus stb. megjegyzést?

Sőt végül mindezen szempontokon kivül, melyek az irásbeli dolgozatok belső értékére vonatkoztak, van azoknak a tanárra nézve még egyéb befolyásuk is, azon jelentőségnél fogva, melyet a *tantervek* az irásbeli dolgozatoknak tulajdonítanak s azon (mindjárt megjegyezhetjük, többnyire magas) követelményeknél fogva, melyeket ezek ez irásbeli munkákat illetőleg a tanulóval s tanárral szemben támasztanak. Ha a tantervek, illetőleg az ellenőrző közegek követelményeivel szemben figyelembe vesszük, hogy a tanulóknál a hazulról hozott nyelvtudás tekintetében oly nagy bajok sehol sincsenek, mint hazánkban, hol csaknem minden vidéken több nyelven beszél a lakosság, de mindegyiken rosszul; ha ügyet vetünk azon mindennapi tapasztalatra, hogy a családi körben és a társadalmi érintkezéseinkben használt szavaink és kifejezésmódjainak nem elegendők, mihelyt irni akarunk; ha meggondoljuk, hogy aki a fogalmazásban biztosságra akar szert tenni, annak nemcsak, hogy irnia kell, hanem sokat kell irnia, mert a fogalmazás-

ban való jártasságra biztosan csak a gyakorlat segít, holott az irásbeli dolgozatok készíttetése, illetőleg a fogalmazás tanítására csakis a szűken mért nyelvi órák keretén belül van az idő és alkalom engedve : nem fogunk-e meghökkeni, midőn az egyik középiskolai (realiskolai) tanterv a szerzendő nyelvi ismeretek mellett az irásbelieket illetőleg igy formulázza a követelményeket: «A nyelvtan *alapos* ismerete és azon képzettség megszerzése, hogy a tanuló oly tárgyakról, melyek tapasztalatainak és tanulmányainak körébe esnek, *szabatosan* és helyesen tudjon beszélni és *irni*:» — S ha már ez is inkább csak ideális czél, mit mondjunk a *felsőbb leányiskolák tantervének követelményeiről*, mely két évvel kevesebb ideig tartó iskoláztatás mellett is igy jelöli ki az elérendő czélt: «A nyelvtan *öntudatos és alapos* ismerete és a növendék értelmi erejének azon fokra kimivelése, hogy magyarul *világosan, szabatosan, tisztán* tudjanak beszélni és *stilaris ügyességgel* tudjanak irni.»

Ha e két tantervi czélt igy egymás mellé állítjuk, lehetetlen, hogy rögtön fel ne tünjék, miképen a felsőbb leányiskolák tanterve a reáliskoláinál nagyobb követelményekkel lép fel a tanárral s tanulóval szemben, holott a leányiskola növendéke a mellett, hogy két évvel kevesebb ideig jár iskolába, mint a reáliskolai tanuló, épen abban a korban hagyja el az iskolát, a midőn érettebb felfogása s nagyobb terjedelmű ismeretköre folytán eredményesebben gyakorlódhatott volna a «stiláris ügyesség» megszerzésében, mert eddig bizonyára elég dolgot adott neki a grammatika és syntaxis, a stylistika és compositio főbb törvényeinek elsajátítása.

Világos, hogy ezen *stiláris ügyesség* követelésében kissé elhajitották a súlykot a tantervek készítői, mely tévedésüket az sem menti, ha a nevezett követelményt a gimnáziumi tantervből másolták volna le. Mert mit is értsünk a stiláris ügyesség alatt? Bizonyára azt az irói képességet és kifejezési erőt, melyet az irótól a tárgy, a melyről szól, azon műfaj, a melyet a tárgy megkiván, továbbá azon czél, a melyet az iró elérni törekszik, a szemponttal együtt, melyből tárgyáról beszél, s melyet végül saját egyénisége követel meg természetes folyományképpen, hogy önmagát tükröztethesse vissza. Már most megfelelhet-e ennek a

tanuló általában s különösebben a felsőbb leányiskolák tanulója, a kinél minden lépten-nyomon tapasztaljuk, milyen nehezére esik különbséget tennie saját gyermek-nyelve s azon nyelv között, melyen a tanulmány körébe eső dolgokról kell beszélni s ismét ezen nyelv s az írás nyelve között. Épen ezen tanulóknál tapasztaljuk legtöbbször, mily nagy távolság van a gondolatbeli homályos, vagy sejtett, sőt bár teljes, de csak benmaradó megértés és az élőszóval kifejezett megértés, de leginkább az írásba foglalt s másokkal is megértetni tudó világos, irodalmi nyelvü kifejezés között.

Talán fölösleges tovább bizonyítgatnom, hogy az írásbeli dolgozatok iránt támasztott követelmények, legalább a felsőbb leányiskolára nézve, határozottan túlzottak. Ez bizony nagy baj, melynek káros következményeit eléggé hirdetik a stilisztikai oktatás hiányos eredményei ellen hangoztatott panaszok, mert általában az irásbelieknél mutatkozó csekély eredmény szintén annak a régi jó közmondásnak igaz voltát igazolja: «aki sokat markol, keveset fog». De ezen bajhoz meg egy másik baj, illetőleg hiány is járul, melyből a tanárra nézve a legnagyobb keserüségek származhatnak s szoktak is bekövetkezni. Ugyanis az írásbeli dolgozatok anyagára, készíttetésük és javításuk módjára nézve eddigelé úgy a fiú-középiskolákban, mint a leányiskolákban a legnagyobb rendezetlenség, vagyis helyesebben szólva: valóságos anarchia van. Minden tanulmánytárgynak van már tantervi szabályzata, csak az irásbeli dolgozatoknál csaponghat az egyéni kedvtelés fantáziája eddig soha sem járt és korlátokkal nem határolt ősi vidékeken. A mi az irásbeli dolgozatok anyagát, a feladatok előkészítését, javítását, bírálati körülményeit s az irásbeli munkákat illető egyéb dolgokat illeti, a két fiú-középiskola tanterve s az azokhoz adott utasítások, meg a felsőbb leányiskolák tanterve szinte vetekesznek egymással a — határozatlanságban, mintha ezek mind oly maguktól értetődő, csak egy módon felfogható s értelmezhető dolgok volnának, vagy már a százados gyakorlat által kipróbált s szentesített törvényekkel, vagy szabályzattal bírnának, melyeknek tudását és megtartását minden nyelvtanárnál s minden hivatalos felülbírálónál a priori feltételezni lehetne.

Hogy ez nem áll s hogy az irásbeli dolgozatok egész körét felölelő utasításokra égető szükség van, mutatják azok a lesújtó birálatok, melyeket itt is, ott is, majd a fiúk, majd a leányok fogalmazványairól hallunk vagy olvasunk s melyek legtöbbször ilyténképen hangzanak: «Általános a panasz, hogy ifjúságunk a stilus dolgában mily szegény s hogy még a különben eszes ifjú is oly gyarló módon fogalmaz, hogy valóban elbámul az ember. Sem gondolat, sem stilus, sem beszédben, sem irásban». A fejlődő lelki élet nyilatkozatai a mi növendékeink dolgozataiban nem találhatók. «A dolgozatokban sok a betanult adat, de édes-kevés a gondolat — a betanult adat visszaadásában önállóság nem nyilatkozhatik». Más bírálók meg a formát veszik vesszőparipául s így itélnek: «A dolgozatok nyelvezete gyermekes. Az előadásmód pongyola. A füzetek beosztása nem minden tanulónál egyenlő. A füzetben sok a törlés» stb.

Eltekintve attól, hogy a természet bölcsen előre látó gondosságából akként vannak az emberek alkotva, kogy ki-ki a *maga* szemével lásson s hogy a tanügygyel foglalkozó egyének «tömege» épen abban különbözik más halandó lények csoportjaitól, hogy nem tűri az ú. n. kolomposok fölényét s nem enged maga helyett másokat gondolkodni, hanem lehetőleg mindegyikünk a maga lábán szeret járni s ennek folytán egyik különös sajátságunk épen az, hogy nem tünik fel nálunk, ha egymással, s kivált ha az megbírálandó, *nem* értünk egyet, hanem az ellenkező, — a tanterveknek eme határozatlansága folytán a növendékek fogalmazványait illetőleg még a leglelkiismeretesebb tanár is a legfurcsább megitéltetéseknek lehet kitéve. Nem hiába mondja a német: «Ein Professor ist ein Mann, der immer einer *anderen* Meinung ist». A tantervek ezen hiányánál fogva, hijával lévén az általános, *közös* mértéknek, minden *tanár és bíráló* mást-mást alkalmaz, olyat, melyet épen legjobbnak vél. De mellőzve még azt is, hogy eme tantervi határozatlanság miatt a tanár a legferdébb megitéltetéseknek lehet kitéve, még nagyobb baj az, hogy a tantervek általában nem nyújtanak az irásbeli dolgozatokra vonatkozólag a tanár munkája számára semmiféle alapot. Minél komolyabban veszi kötelességét a

tanár, annál nehezebben fog boldogulni azon szűkszavú utasítással, melylyel pl. a reáliskolai tantervi utasítás ellátja, mondván: «A stilus fejlesztésére a négy felső osztályban különös gond fordítandó». De, hogy ez miképen eszközlendő, az persze a tanár bölcs belátására s esetleg az ellenőrző közeg még bölcsebb bírálatára van bízva. A leányiskoláknak nem lévén utasításuk, ott az irásbeli dolgozatoknak még ennyi szó sem jut.

Alig lehet tehát csodálkozni, ha a nyelvtanítók nagyobb száma a tanterv eme fogyatkozásán való tépelődést kellemetlen nyügnek tekinti s természetszerűleg szivesebben fogja meg a dolog könnyebb végét. Az esetleges önvád helyett sokkal kényelmesebb a vádat mások ellen irányozni, s annak analogiájára, hogy a főiskola panaszkodik a középiskolára, ők ennek nevében a népiskolát vádolják, s ez hárítsa a mulasztás vétkét, ha tudja, talán a — szülőkre. Nem is oly feltünő tehát, ha az irásbeli dolgozatokkal kapcsolatban ilyetén panaszok csendülnek meg: «Az elemi iskolát végzett növendék feltünően szószegény; a gyermek elveszti ez (elemi) iskolában azt a biztosságot, mely őt szavai korlátlan urává tette. A folytonos gyámkodás folytán elveszti a bizalmat, melyet kifejezései helyessége iránt táplált s a könyvnyelv folytonos használata miatt a gyermek természetes szóbősége elfogy — mint az elposványodó patak». De még tovább is terjed a vád s ekképen szól: «A szószegénységnél még nagyobb baj, hogy a népiskolából feljövő gyermek nem tud a szavakkal bánni, mikor nem élő beszédben, hanem irásban kell gondolatait kifejeznie». Ám most már leczkéztesse meg a népiskola is a szülőket, hogy nem tanítják meg a gyermeket a szavak első gagyogása közben arra is, hogyan kell az ezekhez füződő gondolatokat vagy érzelmeket irásban s esetleg «stiláris ügyességgel» kifejezni!

Ezek szerint tehát azon oknál fogva, hogy az irásbeli dolgozatoknak már benső értékükből eredőleg nagy jelentőségük és fontosságuk van; hogy továbbá azok a tanuló és tanár munkájának és egyéniségének megitéléséhez a leghasználtabb eszközt nyujtják; s végül azon körülménynél fogva, hogy a tantervek éppen ezen téren, a melyen semmiféle útbaigazítást nem adnak, igen nagy

követelményekkel lépnek fel: igen érthető, ha az öntudatosan dolgozni kívánó tanár első sorban arra fordítja igyekezetét, hogy szorgalmasan összegyűjtögesse az e tárgyra vonatkozó elméleti és gyakorlati útbaigazításokat s azokat saját egyéniségének megfelelő módszerré átalakítva, igyekszik azt az iskolai összes működés összhangzatos egészébe beilleszteni.

Sajnos, hogy a tanügyi irodalom általában nem igen dicsekszik még az irásbeli dolgozatokra vonatkozó s általános érvényűnek elismert szakművekkel s inkább csak olyan munkákkal találkozunk, melyekben az egyes tanférfiak csak e téren követett saját eljárásukról s egyéni módszerükről számolnak be, avagy gyakorlati példákon mutatják meg eljárásuk módját.*

Az én vállalkozásom is arra szorítkozik, hogy megmutassam, miképpen fogom fel az irásbeli dolgozatok értékét és czélját s milyen eljárást tartok mellettök követendőnek, nem reflektálván arra, hogy módszerem közhasználatúvá váljék, de munkám jutalmát látnám benne, ha tapasztalnám, hogy sikerült legalább valamit nyujtanom, a mi megszívlelhető.

Az irásbeli dolgozatokat a középfokú iskolánál általában két csoportra, illetőleg fokra oszthatjuk: arra, mely inkább a grammatika és syntaxis, és arra, mely főleg a stilisztika és kompoziczió törvényeinek begyakorlását tartja szem előtt.

Az elsőnek eszközei következőkből állanak: másolás, irás tollbamondás után (diktando), és emlékezetből való irás. Czélja mind a háromnak természetszerűleg az, hogy általuk a növendék előbb szoktatás, később öntudatos megértés útján elsajátítsa a szavaknak az irás nyelvében megjegeczesedett alakjait (helyesirás); hogy a hanglejtés élő hatását pótoló s a mondat értelmi viszonyait is szabályozó irásjelek (központozás) szerepét megismerje.

Már ezen fokon is összefüggő elbeszélést vagy leirást tanácsos a dolgozat tárgyául valasztani s nem összefüggés nélküli mondatokat, hogy a növendék jó eleve szokjék az összefüggő

* Használtam Dengi, Sebestyén, Komáromy, Fricke, Burk és Schmid ide vágó czikkeit.

előadásmódhoz. A mi különösen a diktátumok tárgyát illeti, gondunk legyen rá, hogy ez a növendék képességeihez alkalmazott legyen, hogy ne haladja meg a tanulók ismeretkörét s nyelvezete ne különbözzék nagyon a gyermek beszédétől. Ha ezt figyelmen kívül hagyjuk s kívánjuk, hogy a gyermek egyszeri hallásra utánunk írja a szavakat, melyeket esetleg nem is ismer, vagy összefüggésüket nem érti, nincs mit csodálkoznunk, ha a dolgozat azután hemzseg a meg nem értés vagy rosszul értés folytán keletkezett hibáktól. A diktátumokat tervszerűleg, mindig bizonyos helyesirási törvény begyakorlását szem előtt tartva, fokozatosan czélszerű kijelölni. Ennek hiányában a legfontosabb helyesirási szabályoknak begyakorlása a véletlen esélyeitől függene. Emlékezetből való leirásra leginkább az elbeszélő költemények ajánlatosak, egyrészt azért, mert objektiv voltuknál fogva az alsó osztályokban leginkább ezeket tanultatjuk a növendékekkel s részint azért, mert hangjok s mondatfüzésök leginkább megfelel a gyermek természetes nyelvének.

Talán nem lesz helyen kívül való, ha itt felemlítem, hogy olvasókönyveink irálya és nyelvezete oly nehéz, az olvasmányok tartalma oly élvezhetetlen, hogy nagy részök irásbeli dolgozatok alapjául (anyagául) még ezen fokon is, alig használhatók föl. A gyermek tapasztalatköréhez s értelmi fokához alkalmazkodó színvonal nincs meg bennök s az a rendkívül becses és szükséges rész, mely hivatva lenne a népiskolai beszéd- és értelemgyakorlatokat pótolni, egészen hiányzik belőlök. Egyes olvasmányok nyelvéről bátran elmondhatjuk az egyszeri gyerekkel: «oly szépen beszélnek, hogy nem értem».

Minthogy e fokon az irásbeli dolgozatoknak legfőbb czélja a nyelvtani anyag begyakorlására, vagy mint előbb mondtam, a szavak irásbeli képeinek elsajátítására irányul, részint az intenzivebb gyakorlás, részint a javítás egyhangú munkájának megkönnyítése czéljából az ezen fokú dolgozatoknál azt az eljárást találjuk sok helyen alkalmazva, hogy a dolgozatokat kölcsönösen felcseréltetvén, azokat magukkal a növendékekkel javíttatjuk első sorban s azután következik a tanár vörös tintája. Ezen eljárási

gyakorlatnak meg van az a haszna, hogy a növendékek figyelmét, mivel a bíráló szerepe nagy éberséget kíván, nagyobb fokú érdekkeltés útján erősebben leköti, minek következtében a nyert benyomás (észrevétel, fogalom) maradandóbb nyomot hagy s a tanár javítási munkáját is némileg megkönnyíti, a mennyiben a dolgozatokból a legdurvább hibákat elenyészteti; de viszont ezen javításmódnak azon árnyékoldala is van, hogy a dolgozatok tisztántartását s a törlések s egyéb igazításoktól való mentességét szerfelett megnehezíti.

Egyszersmind ajánlatos a dolgozatokul kijelölt darabokat ezen fokon kizárólag az osztályban használt olvasókönyvből választani, hogy az aláhuzott hibák utánjavításánál e munkát a növendék a könyv szerint végezhesse s e módon a nemtudással takaródzó esetleges gondatlanságnak vagy felületességnek elejét vegyük. Ezen fokon nyílik a nyelvtanítónak legtöbb alkalma és ideje arra is, hogy a füzetek csinosságára és rendességére, valamint az írás tisztaságára s nemcsak olvasható voltára, hanem szépségére is egyúttal kiváló gondot fordíthasson. Nem mellőzhetem e megjegyzést, mert a szépírás dísze, esztétikai értéke, sőt erkölcsi jelentősége iskoláink egyéb emelkedésével talán egyenlő mértékben hanyatlott alá, a min bizony nem lehet eléggé sajnálkoznunk. «Manap már beérjük a pusztán olvasható írással, s úgy véljük nembánomságunkat palástolni, hogy azt mondjuk, hogy az írásgyakorlás főczélja úgyis csak az, hogy az írás *olvasható* legyen. Hiszen igaz, s az életben beérhetjük ezzel is, de az iskolai nevelésben a szépírásnak még más feladatai is vannak, s azért — többet is kell követelni.»

(Sopron.) Józsa Menyhért.

A LONDONI HÁZTARTÁSI ISKOLÁKRÓL.

(Londoni levél.)

Mivel tudom, hogy a «Nemzeti Nőnevelés» t. olvasói érdeklődnek e tárgy iránt, s a Mária Dorothea Egyesület a lefolyt tanévben foglalkozott is vele — mint a N. N. füzeteiben közölt érdekes felolvasások is mutatják, közölni óhajtom én is mindazt, mit e téren a Londonban 10—12 év óta virágzó és mindinkább terjedő háztartási iskolákban látni és tapasztalni alkalmam volt.

Értem ezek alatt azon *főző* és *mosó* iskolákat, melyeket a «London *School Board*» állított fel, leányiskoláival kapcsolatban.

Mielőtt azonban tulajdonképeni tárgyamra rátérnék, szabad legyen röviden megemlékeznem a *School Boardról* általában, s azon munkáról — mondhatnám misszióról — melyet ezen testület végez. A *School Board* alatt t. i. azon bizottságot, talán jobban mondva tanácsot értjük, melyre a londoni szegényebb néposztály gyermekeinek nevelése, tanítása bízva van. S ez nem csekély fontosságú feladat ebben a világvárosban, hol a lakosság egy része gazdagabb, illetőleg vagyonosabb mint bárhol, de e mellett milliókra megy azok száma is, kik a legnagyobb szegénységben, sőt nyomorban tengődnek. Főleg ezekre terjed ki a *School Board* sokoldalú és áldásos működése, bár iskolái nyitva vannak mindenki számára.

A *School Board* tagjait — szám szerint 55-öt — három évenkint választja a lakosság maga, London különböző kerületeiben. A lakosság viseli az iskolák fenntartásának, terhének nagy részét is, a mennyiben e czélra évenkint adót fizet, még pedig a házbér után néhány százalékot. Ehhez járul az állam által nyúj-

tott segély, melynek fejében a kormány is küld tagokat a tanácsba, úgy szintén inspectorokat a különböző iskolákba. A *School Board* tagjai leginkább: papok, ügyvédek, tekintélyes üzletemberek, stb. Jelenleg három nő is van köztük. Ezen tanács minden héten egyszer gyűlést tart — az egyes bizottságok gyakrabban is — a központi irodában, a honnan nagyszámú irodai alkalmazottak, fizetett felügyelők, kiküldött szakértők segélyével igazgatják az egész óriási szervezetet. A London School Board 1870-ben alakult, s működése csakis a fővárosra terjed ki. A vidéki városok közül több bír hasonló szervezetű Board-dal, s azon városok és helységek, hol magánosok vagy felekezetek nem gondoskodnak kellő számú és fokú iskolákról, kötelezve vannak ilyen School Board szervezésére és fenntartására.

A London School Board jelenleg összesen 420 iskolát tart fenn. Azaz ennyi azon óriási, e czélra szánt épületek száma, a melyekbe a különböző városrészekben ezrével tódul az ifjú nemzedék — kezdve a három éves apróságokon. Tulajdonképen ezen épületek mindegyike legalább három különböző iskolát foglal magában. U. m. a 3—7 éves gyermekekét (infants division), a 7—15 éves fiukét és külön a 7—15 éves leányokét. Ezek mindenikének élén külön vezértanító vagy tanítónő (head master, head mistress) áll.

A múlt tanévben ezen iskolákba összesen 465,000 gyermek volt beírva s a rendesen alkalmazott tanerők száma meghaladta a 7000-et. E mellett körülbelől 1000 ú. n. pupil-teacher is volt alkalmazva, kik félnapon át a tanításban segédkeznek, félnap pedig a Board által fentartott képzőintézetekben készülnek elméletileg a tanítói pályára Itt nem lesz talán érdektelen megjegyeznem, hogy a tanítónők fizetésénél a minimum évi 85 font sterling, mely évenkint 5-tel emelkedik egészen 140 fontig. Férfiaknál a minimum 95, maximum 160, vezértanítóké, vagy tanítónőké a különböző iskolák szerint 130-tól egészen 300-ig váltakozik.

Ezen első pillanatra igen magasnak tetsző fizetéseket csak méltányosaknak találjuk, ha azt a munkát látjuk, melyet a rendkívül népes — és épen nem tiszta, s nem illedelmes gyermekekkel népesített — osztályokban végeznek, s ha tudjuk, hogy egész évben

csupán hatheti szünidejük van, négy hetük nyáron, egy-egy hetük karácsonykor és husvétkor.

Másrészt ezen magas fizetések, s azon körülmény, hogy tankönyvekkel, író- és rajzszerekkel, kézimunka- sőt főzőanyagokkal, stb. a Board látja el a gyermekeket, teszik érthetővé azon körülményt, hogy az összes londoni Board iskolák fenntartása a múlt évben nem kevesebb mint 2.500,000 *font sterlingbe* került. Természetesen ennyit (csaknem 30 millió forintot) csakis olyan gazdag nemzet fordíthat *fővárosának* ú. n. *elemi* iskoláira, mint az angol.*

A *tandíj* nehány év óta a School Board alatt álló *összes* iskolákban el van törölve. Sőt arról is gondoskodva van, hogy ha kellő ruházat vagy czipő hiánya tartaná vissza a gyermekeket az iskola látogatásától, e bajon az e czélra kinevezett bizottság lehetőleg segítsen.

De nemcsak az ép testű és elméjű gyermekek tanításáról gondoskodik a Board. A 420 iskola közül 16-ban külön tanterem és tanító van a *süket-néma* gyermekek számára, kiket szülőik sokszor igen nagy távolságról hoznak el ezen iskolákba. 27 ilyen központ (ú. n. *centre*) van a *vakok*, s újabban néhány a *hülyék* és gyöngeelméjűek számára. Úgy szintén nehány *javító-intézetet* is tart fenn a Board. Többek közt egy hajót a Themzén e czélra, melyben 500 fiu — 12—16 évesek — tanulja a matróz, asztalos, gépész-mesterségeket, s kiket ilyenformán szoktatnak le a csavargásról. E mellett a rendes fiuiskolákkal kapcsolatban 35 központ van a fa-faragás és egyéb kéziipar tanítására, melyek csak az utóbbi öt évben alakultak.

De most nem feladatom minderről bővebben értekezni. Áttérek e helyett tulajdonképeni tárgyamra, azon iskolákra, melyeket a Board a leányiskolákkal kapcsolatban állított fel azon czélból, hogy a főzésben, mosás- és vasalásban némi ügyességet, jártasságot szerezhessenek a 12—16 éves leánykák.

* Itt megjegyzem, hogy a számbeli pontos adatokat részint a School Board egyik tagjától, Mr. W. C. Bowie-tól nyertem, részint a rendelkezésemre bocsátott legújabb évi értesítőből.

Főző iskola (cooking centre) jelenleg 104 van a különböző iskolákkal kapcsolatban. Érdekes tudni, hogy tíz év előtt csupán 20 volt, a *mosó* iskolák száma eddig összesen 22. A School Board egyik tagjának szives vezetése és ajánlása folytán alkalmam volt ezen iskolák közül többet nemcsak megtekinteni, hanem azokban a tanítást figyelemmel is kísérni.

Úgy a főző, mint a mosó iskolákban *csupán* e czélra alkalmazott nők tanítanak, kiket szintén a Board képeztet — a *tanításra* legalább. A szombatot kivéve a hétnek minden napján van tanítás, d. e. 9-től 12-ig, d. u. 2-től 4½-ig. *Ugyanazon* csoport növendék egy héten csak *egyszer* jön, de akkor az egész félnapra. Ilyen módon a 10 félnap alatt nemcsak az illető iskola növendékei — a 12 éven felüliek — részesülnek a tanításban, de nehány más közeli iskola is elküldi a maga tanulóit, a hétnek egy-egy meghatározott napján.

Tekintsünk be előbb egy főző, azután egy mosóiskolába azon időben, mikor azok telve vannak sürgő-forgó, kisebb-nagyobb növendékekkel.

Azaz, hogy ha reggel 9-kor áthaladunk az iskola tágas udvarán és játszó-helyén, s belépünk a különálló kis épületben elhelyezett *főző*-iskolába, ott nyoma sincs a sürgés-forgásnak: a gyakorlatot elmélet előzi meg. A négyszögletű, tágas terem egyik oldalán, hosszában a fal mellett álló padokban ülnek a növendékek, szám szerint rendesen 24-en. Előttük irka, iróeszköz — figyelmük azonban a magyarázatra van irányozva. Ezt az osztatlan figyelmet érthetővé teszi az, hogy a tanítónő épen azt jelenti ki, miszerint egyik feladat, mely a mai napon reájuk vár, a — yorkshire-pudding készítése lesz! Előbb megadván ezen népszerű eledel készítésmódjára vonatkozó általános szabályokat; lassan, úgy hogy a növendékek minden mozdulatát figyelemmel kísérhetik, annak készítéséhez fog. Előttük kiméri a lisztet, tejet, feltöri a tojást, beleteszi a keverékbe a sót, stb., mindennek egyúttal okát is adva vagy adatva a gyermekek által, ha már előbbi példákra hivatkozhatik. Mikor a pudding a tűzhelyre kerül; s a növendékek chorusban kimondják rá az itéletet, hogy meddig kell sülnie: minthogy

az óra még csak 9½-et mutat, a mesternő újabb étel készítéséhez fog, melyet az előbbi módon szemléltet. Miután ezúttal a *házi kenyér* készítésmódját demonstrálja — a minek megtanulására tudvalevőleg nem kell *Londonba* jönnünk — azalatt ráérünk körülnézni a helyiségben.

A szemben levő falban középen a tágas tűzhely van beékelve. E mellett egyfelől hatalmas szekrény áll a szükséges edényekkel és egyéb konyhaeszközökkel ellátva, a másik oldalon fali tábla, melyen fel vannak írva a ma készítendő ételek nevei, s mindazon anyagok, melyek azok készítéséhez szükségesek, az utolsó késhegynyi sóig vagy pohárnyi vízig.

A szoba közepén, hosszában, széles asztal huzódik, melyen jelenleg a mesternő végzi a kenyérkészítést, szemben a növendékekkel, de a melynek hasznos volta főleg később tünik ki, mikor a növendékek sereglenek körülötte.

Mert e közben elkészült a kenyér s a fali óra 10-et mutat. Ekkor az adott jelre a növendékek fele — tehát 12-en — párosan kivonulnak az előcsarnok-féle helyiségbe, hol kezeiket megmosva, csakhamar nagy fehér kötényekkel térnek vissza, mely ruhájukat csaknem egészen beborítja.

A helyén maradt többi 12 növendék a következő óra alatt — 10-től 11-ig — füzetébe beírja előbb az újonnan tanult ételek nevét, úgy szintén az anyagokét, lenézve a tábláról, azután pedig emlékezetből az ételek készítésmódját s a mesternő által hangsúlyozott szabályokat. Ez az óra végén átveszi a füzeteket átnézés, esetleg javítás végett.

Ez alatt a mesternő kiosztja a szerepeket, s a szinte türelmetlenül várakozó kis csapat munkához lát. Kettő-kettő készít egy ételt közösen, szépen sorakozva a nagy asztal körül. Azok, kiknek kenyeret kell sütniök, mérik, szitálják a lisztet a nagy tál fölött, melyet e czélra maguk czipeltek elő a szekrényből. A yorkshire-pudding készítői az asztal másik végén óvatosan törik fel a tojást, s keverik össze a liszttel, tejjel. Másik kettőre egy juhczomb elkészítése van bizva, vagy valamely más, a múlt órában tanult ételé.

A tanítónő ezalatt folyton közöttük járkál, itt-ott utasítást

adva, vagy megjegyzést téve. De egészben véve bámulatos, hogy milyen csend, rend és tisztaság uralkodik az egész —— nem tudom bizonyosan mit mondjak, *konyhában-e,* vagy *tanteremben.* S mire a fali óra 11-et mutat, a juhczomb, a kenyerek, pudding, stb. a sütőben vannak, s a leánykák helyét a másik tizenkettő foglalja el, kik hasonló beosztással dolgoznak 12-ig, míg a többiek azalatt szintén beírják füzeteikbe a ma tanultakat. A használt edényeket megtisztítva helyrerakni a második csapat feladata, mely e czélból egy negyedórával tovább marad 12 után. Felváltva, minden héten másik csoport.

Kérdésemre, hogy mi lesz az elkészített ételekkel, azt a választ kaptam, hogy azokat eladják; sokszor az iskola tanítónői, néha a gyermekek szülei igen szivesen megveszik és sokkal olcsóbban, mint bárhol. A befolyt összeg természetesen csak részben fedezi a Board kiadásait. De talán fölösleges is mondanom, hogy annál nagyobb a haszon, melyet ezen tanfolyamok a tanuló leánykáknak nyujtanak, megismertetve őket olyan ügyességgel, melyre később az életben okvetlenül szükségök lesz, s e mellett rendre, tisztaságra szoktatva őket.

Nem kisebb a gyakorlati fontossága, a *laundry-class*oknak, vagyis a mosásból és vasalásból nyujtott tanfolyamoknak. Még azokra nézve is fölötte hasznosak ezek, kiknek körülményei nem fogják megkivánni, hogy maguk mossanak, de a kik ilyenformán nem lesznek teljesen kiszolgáltatva egy talán lelkiismeretlen mosónőnek, s képesek lesznek maguk utána nézni, hogyan bánik az a rábizott fehérnemüvel. Épen úgy, a mint régi igazság, hogy a főzéshez értenie igen ajánlatos annak is, kinek rendeleteit a szakácsnő várja.

A mosó iskola az előbbinél is tágasabb helyiség, s különböző látványt nyújt a szerint, hogy mi van a soron? Itt egy osztályban 14—16 növendék van, kik szintén egyszer jönnek egy héten, különböző iskolákból. Az órák is ugyanazok: d. e. 9—12-ig, d. u. 2—4½-ig. Egy csoport növendék egy évharmad alatt elvégzi a tanfolyamot s így újabb csoportnak ad helyet.

A leczkék közül az egyik durvább, másik finomabb ruha mosására van szánva, a harmadik hajtogatásra, mangolásra, negye-

dik keményítésre, vasalásra, és így tovább, természetesen kellő ismétléssel. Minden óra kezdetén először elfoglalják helyeiket a növendékek a terem egyik szögletében álló padokban, s beírják az aznapi munkára vonatkozó szabályokat s azon utasításokat, melyeket a mesternő jónak lát előrebocsátani, mielőtt a gyakorlathoz fognának.

A terem másik felében, fapadokon, kisebb teknő-féle edények vannak elhelyezve. Ezek közül egyet előhozva, a mesternő maga megmutatja, hogyan kell kimosni, kékíteni, csavarni, stb. a ruhát, ha pl. épen ez van a soron. Közben kérdéseket tesz, hogy miből, hogyan készül a szappan, a kékítő, milyennek kell lennie a jó szappannak, stb.

Ezután a növendékek egy része tényleg mosáshoz fog, míg a többiek az üstöt készítik elő a kifőzéshez, kékítik a vizet, előhozzák a csavaró gépet, a szárító állványt a nyitott tűz elé állítják, stb. Kis idő mulva ők veszik át a mosást, felváltva a többieket, kik most folytatják a munkát, kifőzve, öblítve, készítve, csavarva, felteregetve a kimosott ruhát.

Mindezt annál nagyobb buzgalommal teszik, mert a mosott ruha nagyrésze sajátjuk. Meg van ugyanis engedve, nekik, hogy köténYt, gallért, kézelőt, sőt néha egész nyári ruhácskáikat elhozzák, melyeket aztán szépen kimosva vasalva, büszkén vihetnek haza. A durvább mosni való az iskolában használt portörlők, törülközőkből kerül ki. Ezen kívül minden fajta fehérneműből van e czélra néhány baba-méretű példány az iskolában, melyeket a kézimunka-órákban a növendékek maguk szabnak, varrnak a Board által adott anyagokból.

Természetesen más képet nyújt az osztály, mikor a vasalásra kerül a sor. Ekkor előkerülnek a fal mellől az e czélra szánt asztalok, vasaló-deszkák, a gyermekek begyujtanak a vasalókkal körülrakott kis vaskályhába, s foly a munka a mesternő útbaigazítása mellett. Természetesen fokozatosan, kezdve a síma portörlőkön, végezve a keményített gallérokon és kézelőkön.

Itt is, mint a főző-iskolában, nehány növendék kötelessége, hogy a helyiséget rendbehozzák s a teknőket, padokat stb. tisztára

súrolják. A mint értesültem azonban, ezt a munkát hetenkint egyszer avatottabb — és erősebb — kezek is végzik, megkönnyítve ez által a munkát a gyermekeknek.

Úgy hiszem mindezekben legalább hézagosan számot adtam ezen érdekes, de terjedelmes tárgyról. Még csak azt kell megemlítenem, hogy a School Board legújabban ú. n. *háztartási oztályokat* (housewifery-class) akar felállítani iskolával kapcsolatban, a hol az összes gazdaasszonyi teendőkön kívül háztartási könyvvitelt s egyéb szükséges elméleti ismereteket nyujtanának a nagyobb leánykáknak. Ilyen *centre* eddig tényleg csak egy létezik, s minthogy ez az egy igen nagy távolságra van londoni otthonomtól — a város másik végében — s minthogy csak a hét bizonyos napján működik, eddig lehetetlen volt azt is felkeresnem. Így részleteseben nem irhatok róla, de semmi esetre sem fogom elmulasztani annak megtekintését sem, mielőtt Londonból hazatérek, hogy e kedves folyóirat olvasóinak erről a tapasztalatról is számot adhassak.

(London.)

Buzogány Mariska.

POLGÁRI LEÁNYISKOLÁINK ÉS A FÖLDMÍVES OSZTÁLY.*

«Mivel a polgári leányiskolák jelenlegi szervezetök mellett oly fokú társadalmi és tudományos műveltséget nyújtanak, mely a földműves- és iparos-osztály jelenlegi műveltségi fokát messze túlszárnyalja, nem rejt-e veszélyt magában legalább egyelőre, ha az alsóbb néposztály leányai polgári iskolai kiképzést nyernek a nélkül, hogy valamely szakpályára lépni óhajtanának?»

E tétel vitatását a zentai tanítói kör tűzte napirendre; egész lelkemből érdeklődvén e kérdés iránt s felszólítást is nyervén tárgyalására, a következőkben bátorkodom nézeteimet előadni.

Mielőtt azonban e tétel fejtegetésébe bocsátkoznám, lehetetlen ellene tárgyi szempontból kifogást nem tennem. Hogyan tehetjük kérdés tárgyává, vajjon szükséges, hasznos-e a nevelés, felvilágosodás — s nem ártalmas-e? Épen, mintha azt kérdeznők, vajjon áldásos-e a nap melege és éltető ereje, mert hiszen az burjánt is nevel! Igaz, igaz, nevel az még konkolyt is — de csak azt gondoljuk el — hogy hová lennénk nélküle?

Olyanformán érzem magam e fényes igazság indokolásakor, mint a hogy Jókai mondja Mikszáth egyik elbeszélő kötetének előszavában. Az ő előszava, úgymond csak annyit használ a jelesen megírt könyvnek, mint midőn valaki a felkelő holdat lámpafénynél akarja mutatni.

Hogy rejt-e magában veszélyt a polgári iskola által nyújtott képzés, ismeretek, csiszoltabb modor, kiterjedtebb szemkör a nép

* Ezen érdekes kérdéshez további hozzászólásokat különösen a vidéki tanítónők részéről szivesen fogadunk. *Szerk.*

gyermekeire nézve? Én azt hiszem, egyszerűen tagadásba vehetném. E kényelmes eljárás helyett megkisérlem nézeteimet kifejteni a következőkben.

Korunk iránya a nők szellemi egyenjogúságát a férfiéval teljesen elismeri. Nem akarok e tekintetben az amerikai nőemancipációra hivatkozni; mi attól térben és időben igen messze vagyunk. Sem európai nagynevű tanárok tudományos nézeteire, a melyek a Nemzeti Nőnevelés olvasói előtt különben is ismeretesek. Kiemelem e helyett, hogy a létért való küzdelemben maga a férfi bukkan mostanában minden pályán több-több nehézségre. Első sorban ez indítja a nőt, a gondviselés által a férfi mellé rendelt élettársat, arra, hogy a küzdelemben segítője, gyámolítója legyen férjének. «A jóravaló asszonyt — mondja Gœthe — arról ismerni meg, ha férje elpusztulna, gyermekeinek atyja tudna lenni.» Hogy a nő a fentjelzett hivatásának eleget tehessen, hogy férjének támasza, gyámolítója, szükség esetén a család fentartója lehessen, erre irányulnak a legújabb időben a nőnevelési törekvések; s e téren, mondhatni hazánkban is bámulatos haladást tapasztalunk. Feledhetlen Eötvösünk kezdeményezésére polgári iskolákat alapitanak, majd később felsőbb leányiskolák, kereskedelmi tanfolyamok nyilnak meg mintegy varázsütésre és fogadják falaik közé a serdülő leánysereget, a földmíves, az iparos és hivatalnok gyermekét.

Mindenkinek módot és alkalmat nyújtanak ez iskolák a szép, jó és igaz megismerésére, hasznos ismeretek gyűjtésére, önálló itéletek alkotására, szóval egyéniségök tökéletesítésére. A polgári iskola czélja különösebben a *középosztály* leánygyermekeinek oly irányban való kiművelése, hogy a mai kor fokozottabb igényeinek megfelelő, nélkülözhetlen nemzeti és átalános műveltséggel bírjanak. Mert a helyesen gondolkozó szülő manapság ha pénzt nem is, de nevelést ad leányainak. A középosztály alatt a polgári és úri osztályt értem, minthogy másutt kizárólag ezen osztály gyermekei töltik be a termeket. De a *Bácskában* és így Zenta városában is a lakosság hatalmas zömét a földmivelő, különösen a vagyonos földmivelő osztály képezvén, növendékeink között gyakran találjuk a földmives szülők gyermekeit is.

Érdekes megfigyelni mindenesetre, hogy miképen hat ezekre a polgári iskola? Vajjon használ-e, árt-e nekik a felvilágosodottság, a műveltség? Látjuk-e a földmivelő osztály leányainak hajlamait ferde irányban fejlődni? Utánozzák-e ruházatban, modorban az úri családok gyermekeit? Majmolják-e azoknak gyermekes túlkapásait? Szóval, elkisasszonyosodnak-e?

Az én tapasztalataim szerint *nem*.

Sőt ellenkezőleg, azt látom, hogy a III. és IV. osztályban is — tehát ott, hol a hiúskodás és öltözködési kedv fejlődni kezd — megmaradnak eredeti viseletök mellett. Nem lesznek fenhéjázók s eszökbe sem a jut a pajtáskodást az iskola falain kívül is fentartaui az úri rendhez tartozó osztálytársaikkal. Ők ismét a magok körében tartanak össze. Oh a gyermekek már az iskolában jól distingválnak. És önérzetesebbek, semhogy feltolnák barátságukat, vagy a visszautasítás szégyenének tennék ki magokat! Sőt gyakran, mint épen a jelen évi tanfolyamokban, a paraszt leányokat bizonyos tartózkodó szerénység tünteti ki, úgy annyira, hogy még az úgynevezett osztálycsinyekben sem részesek. Miért is az úri gyermekek gyakoribb megdorgálásakor jól ható példányképül állíthatjuk fel őket. Ugyanezt mondhatom a német ajkú paraszt lánykákról is, mint a kiknek az alsóbb osztályokban látható túlnyomó többsége a szülők értelméről, nevelési buzgalmáról és magyarosodási hajlamáról tesz fényes tanuságot.

S mily benyomásokat visznek e gyermekek egy jól szervezett, jól fegyelmezett iskolából haza, a családi körbe? Azt hiszem, csak a legjobbat! A felvilágosodást, az előhaladást. Mert az a szülő, ki merev ósdiságában ellensége a haladásnak, tudásnak, az nem is küldi leányát a polg. iskolába, de még fiát sem taníttatja. Ennek az elmaradottságnak, a szülői kötelmek elhanyagolásának ez uj eklatáns példájára — ép városunkban — még mindannyian emlékezünk egy gazdag, 600 hold földdel biró parasztgazda esetéből, ki egyetlen fiát 21 éves korában orvosi segély nélkül pusztulni engedte. Az apa — mint mondá — nem ért rá vele bibelődni, kukoriczatörés idejében történvén megbetegedése.

Az a szülői kebel, melyet jobb érzése leányának polg. isko-

lába való járatására ösztönöz — az már fogékony is lesz — az onnan kiszivárgó haladottabb eszmék befogadására. S gyermeke által — közvetve — némi részben ő is művelődik, halad. Hisz már az elemi iskolában adunk népolvasmányokat a gyermek kezébe, hogy azokat otthon felolvasván, azokból a szülők is okuljanak. A gyermeket tekintjük közvetítő csatornának, mely által, ha gyengén is, de egynémely ismeret kiszivárog távolabbi körbe, a nép közé. Kell-e szebb jutalma fáradságunknak, lelkesítőbb példája a tanítás sikerének, mint midőn pl. fogalmazási órán egy megkapó történet elbeszélésekor egy egyszerű leányka önkénytelen így kiált fel: Beh szép történet ez! Ezt én lefordítom szerbre, hogy nagyanyám is értse!

S mi tanítónők sokat tehetünk arra nézve, hogy a tanuló földmíves leányka a háziasságot és munkát a tanulás mellett is szeretni, becsülni tanulja. Engedjünk nekik néha bepillantást házi körünkbe, s ha lát bennünket tanóráinkon kívül a tűzhely, varrógép és gyermekeink körében szorgoskodni — ha látja, hogy mi is takarítunk, varrunk, főzünk mint az édes anyja — azt hiszem, helyes tanulságot fog a látottakból vonni. A háziasság iránti érzéke, jó ízlése és tevékenységi ösztöne újabb tápot fognak nyerni. Mert a tanítónő életmódjával, világban való viselkedésével is tanít, nevel, még jobban tán, mint erkölcsi oktatásaival. A tények ékesebben szóló nevelési eszközök, mint a szavak!

Kétségtelen, hogy a polgári iskolás földmíves leányka elbeszéli anyjának is az iskolában látottakat, hallottakat, ez által olyanforma szellemi processuson vezeti keresztül anyját, mint azt mi magunk is tettük képezdei ismereteink elsajátítása közben. Mert azt nincs mért restelnünk, hogy bár a jobb családokból származtunk légyen is, anyáink még akkor csak nem végezhettek képezdét, s így a mienket megközelítő kiművelésben nem részesülhettek. Ha az egyszerű földmíves asszonyban kevesebb is a gyermeke révén nyerhető míveltség befogadására a fogékonyság, egy részét az egészségtani, gazdasági s erkölcsi ismereteknek mégis asszimilálja, s ez nagy haszon.

Hogy a nevelés által keletkezik némi szellemi űr a szülő és

gyermek között, az természetes. Ha semmi különbség sem volna a polg. osztályokat végzett és nem végzett leány között, az volna csak a legszomorúbb eredmény. De a szellemi műveltségben való előhaladás, kellő erkölcsi és szívbeli képzettség mellett veszélyt nem rejt magában, elidegenedést a szülő és gyermekek között nem okoz. S nemcsak a polg. iskolás parasztleány, hanem az egyetemre járó földmíves fiu között és környezete közt is támad ilyen szellemi űr, de ebben veszedelmet eddig senki sem látott. A fiu szerető gyermek maradt, s az apának ki elég értelmes volt arra, hogy fiát taníttassa, lesz elég józansága arra is, hogy nem fog akarni versenyezni fiával ismeretekben, hanem örül, ha munkás élete jutalmát fia vagy leánya derekas képzettségében feltalálhatja.

Így nő évről-évre az írni olvasni tudók száma, halad előre, ölt nagyobb arányokat az értelmiség. Csakis így állhatjuk ki a versenyt művelt szomszédainkkal szemben. Örök törvénye a természetnek a változás, alakulás. Visszafelé nem mehetünk s így kénytelenek vagyunk, akarva nem akarva haladni. S ha már haladni kell, haladjunk öntudatosan, tervszerűen.

Ez a tervszerű haladás szerintem egy a polgári iskolai eszmével kapcsolatos és a nagyobb városokban virágzó rokonintézmény felállításában is állhatna: egy nőipartanfolyam szervezésében. Itt a polg. iskolát végzett leányka a kézimunka azon nemében, melyre az életben legtöbb szüksége van, magát tovább képezheti, sőt fokozottabb igyekezettel egyes iparágban magát annyira tökéletesítheti, hogy abból magának jövedelmi forrást nyithat. Mindezekből folyólag nékem az a meggyőződésem, hogy a polg. iskolát végzett jómódú földmíves leánya jobban, helyesebben felel meg jövendő hivatásának, mint a ki az elemi iskolák végzése után többé szinét sem látja semmiféle nevelő intézetnek és csakhamar az anyai és nagyanyai százados és alacsony fokú szellemi látókörre tér vissza. Az előbbeni munkásabb leány, gondosabb anya, értelmesebb, jobbizlésű nő, szóval hasznosabb tagja lesz a társadalomnak!

(Zenta.) Csapó Róza.

TANÍTÓNŐ-EGYLETEK MŰKÖDÉSE NÉMET-ORSZÁGBAN.

Feszült érdeklődéssel követem külföldi német kartársnőink mozgalmait, melyekről a «Lehrerin in Schule und Haus» czimű kis folyóirat havonta kétszer be szokott számolni.

Nincs fontosabb nőnevelési kérdés, mely figyelmüket elkerülné, erélyöket tevékenységre ne szólítaná. És kétségtelen, hogy évek hosszú során át megedződtek már az előitéletekkel vívott küzdelmekben és nagy lelki bátorsággal szállnak síkra a női jogok megvédésére és érvényesítésére. Mert az előitéletek, szemben minden újítással a nőnevelés terén, talán sehol sem burjánoznak fel oly sűrün, mint éppen Németországban.

De kétségtelen az is, hogy a tanítónő-egyletekben szilárd összetartás, egyetértés és közszellem uralkodik, a mi bizonyára hathatós befolyást gyakorol úgy az egyleti életre, mint az egyesek sikeres működésére, és lassankint megtermi fáradságuk gyümölcsét.

A tanítónő-egyesületek ez irányú tevékenységéről óhajtanék szólni; azt az álláspontot szeretném megvilágítani, melyet a német tanítónők a nőkérdéssel szemben elfoglalnak s egyet mást azon mozgalmakról elmondani, melyet kifejtenek, hogy a nőnevelés szinvonalát emeljék és nők számára az utakat egyengessék, melyek magasabb kiképzéshez vezetnek.

E czél elérésére tömörülnek mind nagyobb számban egy nagy, országos egyesületté, melynek központja az «Allgemeine deutsche Lehrerinnen-Verein» Berlinben. Ez 1890-ben alakult és az utolsó kimutatás szerint 37 fiókegylete és 4300 tagja van.

Rendes tag csak tanítónő lehet, de rendkívüli tag lehet bárki, csakhogy ez szavazati joggal nem bir. Egyik tanítónő-egylet a másik után az anyaegylethez csatlakozik, még a Németországon kívül lévő német tanítónő-egyletek is. Az egyetemes nagygyűlés, melyet minden második évben valamely kies fekvésű városban szoktak megtartani, alkalmat nyujt az egyleti tagok egymással való érintkezésére.

Gyakori érintkezésekről és eleven eszmecsere fentartásáról mindenképen gondoskodnak. Az egyes körök e czélra nemcsak felolvasó gyűléseket tartanak, hanem egyéb társas találkozások is általánosak, a midőn ugyanis zenei vagy szinielőadások, ének, szavalta stb. van napirenden.

Igy a berlini népiskolai tanítónő-egylet, alapításának emlékére, évenkint egyszer nagyobb ünnepélyt rendez, mely szélesebb körben is gyakorolja vonzó erejét és új meg új tagokat szerez az egyletnek.

Önkénytelenül eszembe jutott, hogy talán nálunk sem ártana az ügynek egy-egy ilyen összejövetel, a midőn elevenebb áramlat járná át a munkában megzsibbadt kedélyeket.

Bizonyára volnának köztünk is elegen, a kik ily alkalommal elemükben éreznék magukat és ez úton szolgálhatnának az egyesülés érdekeinek.

De a német tanítónő-egyletek még egy lépéssel tovább is mennek és befolyásukat a társadalomra még más, igen figyelemre méltó úton is érvényesítik, mely egyúttal az iskola és család közötti kapcsot is szilárdabbá teszi.

Igy Drezdában nevezetes kör alakult, mely hetenkint egyszer, szegényebb munkásnők belevonásával «Frauenabend» név alatt tartja összejöveteleit. Czélja: szegény nőknek a hét fáradalmai és nyomasztó gondjai után némi kis szellemi, lélekemelő és nemes élvezetet nyujtani, melyre otthonjuk szűk köre nem alkalmas.

Egy drezdai tanítónő meleg szavakban ajánlja e humanus intézményt a tanítónők figyelmébe, mint a kik első sorban vannak hivatva a mívelődés áldásos magvát a lelkekbe hinteni. Sür-

geti őket, hogy vegyenek tevékeny részt ez estélyeken és oszszák meg ismereteik és tehetségeik kincsét e szegény, nemes élvezetekben oly ritkán részesülő nőkkel. Buzdítja őket, hogy mindegyik tehetsége szerint áldozzon a felebaráti szeretet ez oltárán.

Elmondja azután, hogy a «Frauenabend» voltaképen csak egyik fiókköre annak a humanisztikus intézménynek, mely «Volkswohl» név alatt már 1888-ban létesült Drezdában, és mely a munkásnép társas életének és szórakozási módjának reformját czélozza. Más szóval, oda akar hatni, hogy a munkásember a korcsma helyett más, nemesebb élvezetekhez szokjék és ily módon a társadalom e rétegében nagyobb erkölcsösség teremtessék.

Hasonló eszmét pendített meg nálunk boldogult Baross miniszter a vasárnapi népszerű felolvasásokkal, munkások számára.

A «Frauenabend» esti 8—9 óra közt veszi kezdetét, a midőn fiatal és idősebb nők, leányok és asszonyok, egy arra szánt teremben összegyülekeznek. Egy asztalon mindenféle ujság és egy csomó horgolt minta hever. Az estély lefolyása a lehető legfesztelenebb. A csengetyű megszólalásáig az ismerősök összeülnek és beszélgetnek. Ekkor az elnöknő megnyitja a gyűlést, melynek leglényegesebb részét egy közhasznú előadás képezi. Ezután körüladják az ú. n. czédulás-szekrényt (Zettel-Kasten), ez a leleményes kis dolog abból áll, hogy a társaság bármely tagja egy-egy jó ötletet, vagy gondolatot, akár eredetit, akár olyant a mit hallott vagy olvasott, egy szeletke papirra felir és a szekrénybe dob; az estély alkalmával a szekrény tartalmát felolvassák. Később ének, zene, társas játék vagy más szórakozás követi a komoly előadást.

Hasonló estélyek léteznek Tilsitben és létesülnek legközelebb Münchenben és Berlinben.

Hogy milyen mélyen gyökerezik egy kis szellemi élvezet és derültség utáni vágy és szükséglet a társadalom e rétegében is, az számtalan adatból kitünik, mindenekfelett abból, hogy évről-évre többen látogatják ez estélyeket.

Megvallom, alig képzelhetek intézményt, mely a humanizmus nemes elvét beszédesebben hirdetné, mint ez. Mert akármilyen szép dolog is anyagi segélyt nyujtani a szegényeknek, de bizonyára ezer-

szer könnyebb, mint vele szóba állni, hozzá szellemileg leereszkedni.

Sok ellenszenves vonása lehet a német fajnak, de alaposságát mindenben, a mihez fog és kedélyének mélységét tőle elvitatni nem lehet. E két kiváló tulajdonság teremthette csak meg Németországban e specziális nemét a társas összejöveteleknek.

Azt hiszem egyáltalában tévedünk azzal a nagyon is elterjedt nézettel, hogy a német tanítónő a megtestesült pedanteria, mert ha igaz az, hogy az irodalmi termékekben tükröződik a nemzeti szellem, akkor számos adatból kitetszik, hogy a német tanítónő hivatása mellett nyilt szemmel és szívvel fogja fel az életet és éppen nem zárkózik el fanyar vagy sivár kedélylyel a világ elől. Egy helyen például e szavakat olvasom: «Miért ne lehetne egy magányos nő is boldog? Csak azon fordul meg a kérdés, hogy mit értünk boldogság alatt? Ha boldognak lenni annyit tesz, mint jónak lenni, kötelességünket teljesíteni, felebarátunknak szolgálni, az embereket szeretni: akkor boldogok vagyunk a szó teljes értelmében. Mi bizonyítja ezt világosabban, mint az a tény, hogy alig van gyülekezet, mely elégedettebb, vidámabb és lelkesebb egyenekből állna, mint az egyetemes tanítónő-gyülekezetek?»

Hogy munkálkodásuk egészséges irányban fejlődik, hogy nem félszeg és egyoldalú, mely csak a magányos nők jövőjét veszi tekintetbe és tudományos kiképzésre törekszik: erre vall az a szüntelenül hangoztatott elv, hogy a nő első és legszentebb hivatása a családi körben van. Leginkább azért szükséges a nőnevelés szinvonalát emelni, hogy a leányok maholnap mint családanyák e magasztos hivatásukat méltóan és tökéletesen betölthessék; mert a leányok eddigi nevelése e tekintetben korántsem volt kielégítő. De a megváltozott társadalmi viszonyok folytán a nevelésnek természetesen oda kell irányulnia, hogy a mennyiben a leányok lelki és szellemi, valamint társadalmi igényeiknek megfelelő házasságra nem léphetnek, módjukban legyen saját lábukon is megállhatni.

Ezért áll a leány-gimnázium kérdése a nőnevelési kérdések között a németeknél is előtérben. Leánygimnáziumok felállítását

mindenfelé sürgetik és vele kapcsolatban a nő-orvosok engedélyezését.

Sőt a «Frauenbildungs-Reform»-egyletnek, a mely különben a «Nemzeti Nőnevelés» tisztelt olvasói előtt már ismeretes, kizárólagos czélja, nők számára oly életpályákat hozzáférhetőkké tenni, melyek csak középiskolai és egyetemi tanulmányok alapján nyerhetők el, s mivel ennek módját megejteni csak leánygimnáziumok felállításával lehet, ezek létesítése az első feladat.

A «Reform»-egylet ez ügyben legutóbb kérvényt nyujtott be, melyet a hesseni kamara bizottsága a nagyherczegségi kormánynak 25 szavazattal 8 ellenében, tekintetbe vételre felterjesztett.

Az e fölötti vita alkalmával a kamarában a legkülönbözőbb vélemények kerültek napfényre, melyekre a «Lehrerin» egy kis czikkben válaszol, azzal indokolván azt, hogy miután az állam nő-lakosságának saját érdekei megvitatására az alkotmányban semmiféle képviselete nincs, a sajtó útján kénytelen egy-két pontra reflektálni.

Hangsúlyozza, hogy a jelen mozgalom nem az alsó néposztály női számára indult meg, mert ezek már régen dolgoznak és osztozkodnak a család fentartásának gondjaiban. Olyan nőkről van szó, a kik születés és nevelés folytán magasabb társadalmi állást foglalván el, hajlamaik szükségkép más irányuak is.

Mert világos, hogy nem *minden foglalkozás* felel meg *minden* embernek, ha egyébként nincs is benne semmi kifogásolni való. Vajjon a képviselő urak közül megengedné-e egy is, hogy leánya mint varrónő vagy piperekészítő házról-házra menjen, vagy mint boltosnő a kliensek szolgálatára legyen, noha ezek egészen tisztességes kenyérkereseti életmódok?

Régente a család feje, lett légyen az apa vagy fivér, köteles volt a család hajadon tagjairól gondoskodni, ha nem akarta a világ gáncsát magára vonni. Mai nap másképen áll a dolog. A mai férfivilág — mint a vita alkalmával szintén említve volt — már alig képes csak egy asszonyt is eltartani, nem is szólva a sok hajadon leányról, a kik a család terhéül megmaradtak.

A statisztika szerint a művelt államokban sok millió nőnek

nem jut férj, mert a férfi annyival kevesebb. Minthogy azonban az állam tőlük is adót szed és törvényekhez való alkalmazkodást kiván, nagyon méltányos követelés, hogy az állam a lakosság e részének tisztességes megélhetési módjáról is gondoskodjék.

Mindazok megnyugtatására pedig, a kik e törekvésekben a nők háziasszonyi hivatását, vagy éppen a «nőiességet» látják veszélyeztetve, csak azt a tényt hozzuk fel, hogy eddig sem leánygimnáziumok, sem egyetemi tanfolyamok nők számára, sem nőorvosok nem léteztek, mind a mellett a derék, jó gazdasszonyok száma folytonos apadó félben volt. Ha tehát ez irányban hanyatlás tapasztalható, annak okait nem e még csak létesülendő intézményekben kell keresni.

Kiemeli, hogy a jelen mozgalom korántsem «emancipatiót» czéloz, a szó odiózus értelmében, ellenkezőleg; jogosultságát minden elfogulatlan gondolkozású ember át fogja látni, mert valóban erkölcsi követelmény, hogy a nőnek a társadalom minden rétegében mód nyujtassék becsületes kenyérkeresetre.

Kizárólag a nő-orvosi intézményre vonatkozik egy tanulmány, melyet a «Lehrerin» egy terjedelmes czikkben tüzetesen megbeszél. Csak egy pontot idézek belőle, mely azért fontos, mivel a nőnek az orvosi hivatásra való rátermettségét, veleszületett tulajdonságainál fogva, újból hangsúlyozza.

Mindazon tulajdonságok ugyanis — mondja — melyek a *jó orvosban* szakismeret mellett nélkülözhetetlenek, mint: *ügyesség, pszichologiai tapintat, szeretet,* a nőben bizonyára megvannak oly mértékben, mint a férfiban, sőt mindenki el fogja ismerni, hogy a *szeretet* még fokozottabb mértékben, mert hisz szeretet. türelem, áldozat- és szolgálatkészség igazi női erények.

Mellesleg említem csak, hogy a mennyiben Németországban leány-gimnáziumok több helyen alakuló félben vannak, e fontos vitakérdés megoldásához közeledik.

Természetes, hogy ezekkel még korántsem merítettem ki a német tanítónő-egyletek tevékenységi körébe vágó adatok sorát; futólag említem csak még fel, hogy behatóan foglalkoznak a gyermek-irodalom javításával, hogy különös figyelemre méltatják

a munkásnők «otthon»-jait, a hol közhasznú felolvasásokat tartanak, minők: «der Segen der Arbeit», «Erziehung zur Wahrhaftigkeit», «das Wasser» stb. (Tanítónő-egylet Münchenben.) Nevezetes az is, hogy egyes körök (a lipcsei, tilsiti s mások) tanfolyamokat létesítenek tanítónők számára latinból, tornából, német nyelv- és irodalomból stb. Tilsitben ezenfelül a népiskolából kikerült, serdülő leányok számára maguk a tanítónők kezdettek meg egy tanfolyamot, mely varrásra, foltozásra és olvasásra terjed ki, egyelőre csak heti 2 órán.* E tanfolyammal alapját vetették meg egy talán rendszeresen kifejlődő továbbképző iskolának.

Ily eszményi czélok mellett a tanítónő-egyletek a tanítónők anyagi helyzetének javításán is fáradoznak, a miről azonban ez alkalommal nem volt szándékomban szólni.

(Budapest.) Freund Vilma.

* A tanfolyam megtartására a tanítónők egyike saját lakását ajánlotta föl.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

1. Értesítő a budapesti m. kir. áll. felsőbb leányiskola 1892—3. isk. évéről. Közli Berecz Antal, ig. — Az isk. év történetéből közölt adatok semmi nevezetesebb változásról sem értesítenek. Legfeljebb azt emeljük ki, hogy a franczia nyelv tanításának foganatosabbá tétele végett az V. osztálytól kedve felfelé az eddigi két csoport (kezdők, haladók) mellé egy harmadikat rendszeresítettek ama növendékek számára, a kik idegen iskolákból csekély nyelvismerettel vétettek föl; továbbá, hogy az angol nyelvi órákat délutánról áttették délelőttre (1—2 óráig), a mi a szülők előleges megkérdezésével s »hálálkodó köszönet nyilvánítása mellett» történt meg. — *A tanári testület* a hitoktatókon kívül 22 tagból állt. *Tanárok:* Berecz A. ig., Berecz Ede, Balogh Tihamér, Hornischek Henrik, dr. Károly Gy. Hugó, Macskássy József, Rayé Lajos, Révy Ferencz, Torkos László. *Tanítónők:* Bacherné Goldzieher Ilona, Bosányiné Edwards Ellen, Buzogány Ágnes, Décsey Janka, Egan Luiza, Odor Emilia, Odor Henriette, Schlatterné Juhász Krisztina, özv. Sólyomné Rosenberg Izabella, Vargyasné Petz Vilma, Zelles Etelka, özv. Bokelbergné Zimmermann Ilka. — *A növendék létszáma* kilencz osztályban (a IV., V. és VI-ik párhuzamos) *311* (51+41+35+28+24+40+42+23+27); évközben elmaradt 15. *Vallásra* nézve; r.-kath. 118; ág.-ev. 16; ev.-ref. 24; izraelita 153. *Illetőség* szerint: budapesti 224, vidéki 78, külföldi 8. — Az értesítő közli a nyelvtani tárgyak részletezett tananyagát olvasmányokban, szavalmányokban és írásbeli dolgozatokban. *Tandíj:* 80 frt; beiratási díj 5 frt.

Függelékül az értesítőhöz van csatolva az iskola tanári könyvtárának katalogusa tudományszakok szerint.

2. A fiumei m. kir. áll. elemi és felsőbb leányiskola és a hozzá csatolt kisdedovó értesítője az 1892—3. tanévről. Közli az igazgatóság (Olasz és magyar nyelven). Az isk. év történetéből kiemeljük a következőket. A felsőbb leányiskola teljesé tétele elhatároztatott s az áll. iskolákkal kapcsolatban kisdedovó állíttatott fel. — *A tornatanítás* helyszüke miatt szünetelt s azt sétákkal és mozgási játékokkal pótolták. — Az egészségi állapot, a kemény tél miatt nem volt kedvező. Az isk. ünnepekre nagy gondot fordítottak s hat ilyet tartottak ez évben a közönség élénk érdeklődése és részvétele mellett. A testület a rendes értekezleteken kívül rendkívüli összejöveteleket is tartott, melyeken az egyes tanítónők előadása mellett pædagogiai tételeket vitattak meg. — *A tanítói testület* tagjai: *a)* felsőbb leányiskolában: Gross Leopoldin, ig., Babare Adél, Berthóty Károly, Carvin Piroska, Simonetti Klementin, Jakobei Dezső, Szegfi Emilia, Szegfi Ilona; *b)* az elemi leányiskolában: Ber-

thótyné Trinksz Fanny, Cattalinics Viktoria, Haanbergi Gauss Mária, Jettmár Matild, Schmidtné Toborffy Berta; *c)* a kisdedóvóban; Sebő Berta. — *A felsőbb leányiskola növendékeinek létszáma* öt osztályban 126 (45+38+20+13+10); évközben kimaradt 6. *Vallásra* nézve: r.-kath. 103, gör.-kath. 2, gör.-kel. 1, ág.-ev. 3, ev.-ref. 4, unitárius 2, izraelita 11. (A elemi iskolába jártak 229-en, a kisdedovóba 90-en; ez utóbbiak közül volt magyar 9, olasz 68, német 11, horvát 2). Az intézeti szertárak gyarapítására 564 frtot fordítottak, a tanári könyvtárra 50 frtot, az ifj. könyvtárra 67 frtot. — A tanítónők élénk tevékenységet fejtettek ki társadalmi téren is. Nagyrészök van a M. D. E. fiumei körének megalapításában (a körnek összesen 96 tagja van) s ennek megbizásából ingyenes magyar nyelvi és egy külön tovább képző tanfolyamot tartottak fenn igen szép eredménynyel. E tanfolyamokat állandósítani igyekeznek. Tandíjat sem az elemi, sem a felsőbb leányiskolai növendékek nem fizetnek; e helyett mint az intézeti segélyegylet tagjai fizetnek 50 krt, illetőleg 1 frtot. — Az értesítő közli a nyelvtani tárgyak részletezett tananyagát oly módon, mint a budapesti áll. fbb. leányiskola értesítője.

3. A temesvári, benlakással és női kereskedelmi tanfolyammal egybekapcsolt m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1892—93. tanévről. (IX. évf.) Szerkesztette Márs its Rozina, ig. — A szépen fejlődő intézet évről-évre jobban érzi helyiségeinek elégtelen voltát. «A folyó iskolai évben — így szól az ig. jelentés — minden tanterembe annyi növendéket fogadtunk, a hány csak befért; az internatusba jelentkező növendékek közül pedig hely hiánya miatt többet vissza kellett utasítani. Az intézet helyiségének szük volta a jövőre nézve megakadályozza az intézet népességének emelkedését s mind a város közönségének mind a tanártestületnek közös óhaja az, hogy az áll. felsőbb leányiskola czéljainak megfelelő s a nemzeti nőnevelés fontosságához mért épület emeltessék». — Van korcsolyapályája, de aránylag oly kicsiny, hogy csak a benlakó növendékek részesülhettek korcsolyatanításban. Hatheti táncztanítási kurzust is rendeztek az iskola helyiségeiben. Nagyobb szabású isk. ünnepélyt a helyiségek szük volta miatt az idén nem tarthattak; ugyanez oknál fogva elmaradt a szokásos évzáró ünnepély is. — *A tantestület* a hitoktatókon kívül tizenkét tagból állt: Márs its Rozina, ig., dr. Benedek Albert, Benedekné Indali Etelka, Biela Mariska. Bittenbinder Miklós, Kozma József, Indali Ilona, dr. Müller Izidor, Odor Henrietta, Rauschmann Cécile, Telegdy Gyula, Laczkovics Ilona, (dr. Tauffer Gyula, isk. orvos, egészségtantanár). — *A növendékek létszáma* hét osztályban (a II. párhuzamos) *175* (29+28+21+40+23+21+13); évközben kimaradt 8. — *Vallásra* nézve: r.-kath. 78, g.-kel. 4, ág. ev. 4, ev.-ref. 5, izraelita 84. *Nemzetiségre* nézve: magyar 157, német 14, szerb 3, román 1. *Lakóhelyre* nézve: helybeli 121, vidéki 54. Az internatusba 42 növendék vétetett fel. *Tandíj* 30 frt, beiratási díj 5 frt, értesítőre 2 frt. Az internatus ellátási díja 300 frt; ezenfelül zongora-tanításért 50 frt.

Értekezés. «Az áll. felsőbb leányiskolák V. és VI. osztályáról (a szülők figyelmébe ajánlva)» dr. Benedek Alberttől.

4. Értesítő a beszterczebányai m. kir. áll. felsőbb leányiskola 1892—93. tanévéről. (X. évf.) Közli Hermann Róza, ig. A tízévi fennállása óta szép sikerrel működő iskola ez évi történetében nem igen for-

dúltak elő fontosabb mozzanatok. A maga törte úton csendesen, de biztosan halad czélja felé. Régi óhajtása is teljesedőben van: készül már a pompás új iskola-épület, a melyben a második deczennium munkásságát még nagyobb sikerrel folytathatja. Az ig. jelentés kiemeli, hogy «a szülők még mindig nem vigyáznak eléggé arra, hogy leánygyermekeiket kellő időben adják a felsőbb leányiskolába. Igy történik az, hogy gyermekeik, mire iskolánkba jönnek, 12—14 éves korukat már betöltötték; hiányos előképzettségüknél fogva azonban alsóbb osztályba kell őket felvenni, mint a mely életkoruknak megfelelne. A végeredmény pedig az, hogy kinőnek az iskolás korból, mielőtt a teljes tanfolyamot befejezték volna». Korcsolyázásról, tánczoktatásról is gondoskodott az igazgatóság. — *A tantestületnek* a hitoktatókon kívül tizenegy r. tagja volt: Hermann Róza, ig.. Áldor Imre, Czigler Ignácz, Freyler Barta, Günther Anna, Gúta Oláh Mária, Gúta József, Jurkovicsné Károlyi Ilona, Serédy Ilona, Stauffer Emilia, Vranyczány Ella, (dr. Kostialik Ferencz, int. orvos és az egészségtan tanítója). — *A növendékek létszáma* hat osztályban (22+33+24+23+7+9); évközben elmaradt 4. *Vallás* szerint: r. kath. 43, gör.-kath. 2, ág.-ev. 31, ev.-ref. 3, izraelita 39. *Nyelvismeret* szerint: csak magyarul beszélt 62, magyarul-németül 33, magyarúl-tótul 14, mind a három nyelven 9. *Illetőség* szerint: helybeli 73, más megyei 43, külföldi 2. Az internatusba 15 növendék vétetett fel. *Tandíj* 30 frt, beiratási díj 5 frt, értesítőre 2 frt. Az internatusban a tartásdíj 300 frt; ezenfelül zongora-tanításért 30 frt.

Értekezés: «Tíz év története (1883—93.)» Hermann Rózától.

5. Értesítő a kolozsvári áll. felsőbb leányiskola 1892—93. isk. évéről. Kiadja az igazgatóság. Az év történetéből kiemeljük a következőket. «Ez az év igen fontos a kolozsv. felsőbb leányiskola életében — úgymond az igazg. jelentés — mert pályafutásának tizenharmadik évében végkép által ment az állam gondviselő, jótékony hatáskörébe. Még sok küzdeni valója van főkép helyszüke és a helyiségek rendkívül czélszerűtlen volta miatt. . . Az iskola ünnepélyes megnyitása is, a kir. tanfelügyelő jelenlétében, mivel elég nagy tanterem nem volt, az udvaron egybesereglett növendékek előtt tartatott meg. . . A zsúfolt II. osztályt úgy tették párhuzamossá, hogy a tanszertárat leköltöztették a szolga egyik udvari szobájába s a tanszertárat alakították át osztályhelyiséggé A tanári kar memorandumot dolgozott ki s terjesztett fel a közokt. miniszteriumhoz megfelelő új iskolaépület állítása tárgyában». Az ig. jelentés ezenfelül panaszkodik «azon teménytelen száraz irodai munka, tenger statisztikai, adminisztrativ irat miatt, mely megbénítja az iskola lelkes működését, de ez idők szerint az áll. felsőbb leányiskolák osztályrésze». — *A tantestület* tagjai: De Gerando Antonina, Binder Laura, Butyka Vilma, Bournáz János, Békési Lila, Cs. Papp József, Keul Sarolta, Ott Mária, Puskás Érika, Stark Vilmos. — *A növendékek létszáma* hét osztályban (a II. és IV. párhuzamos; VI-ik osztály még nincs) *221* (29+32+30+53+32+31+14). A növendékekről az osztályzatokon kívül egyéb statiszt. adatokat nem közöl az értesítő. — A felsőbb leányiskolával *kereskedelmi tanfolyam* is volt összekötve, melyet 8 növendék látogatott. *Tandíj* 30 frt, beiratási díj 5 frt, nyomtatványokra 3 frt. (A keresk. tanfolyamban a tandíj 100 frt, beiratási díj 2 frt.)

Értekezés: «A franczia nyelv tanításáról a felsőbb leányiskolákban» De Gerando Antoninától.

6. A pozsonyi (internatussal összekapcsolt) m. kir. állami felsőbb leányiskola és keresk. tanfolyam értesítője az 1892—93. tanévről. Közli Ghyczy József, ig. Az ig. jelentés legfontosabb mozzanata, hogy az iskola szük és czélszerűtlen épülete, a mely annyira gátolta a szabad fejlődést, még ez évben át fog alakíttatni. — *A tantestület* tagjai: Ghyczy József, ig., Bobok Karola, Dach János, Deszáth Anna, Hermann Teréz, Kasztner Mariska, dr. Pechány Adolf, dr. Szántó Károly, Watzesch Gizella, Wollman Elma (az internatus igazgatónője). — *A növendékek létszáma* a hat osztályban *183* (30+38+43+32+28+12); évközben elmaradt 10. *Vallás* szerint: r.-kath. 100, ág.-ev. 44, ev.-ref. 3, izraelita 36; *anyanyelv* szerint: magyar 107, német 73, tót 3 (nemzetiség szerint: magyar 182, tót 1); *nyelvismeret* szerint: beszél csak magyarul 4, németül inkább 44, magyarul-németül 86, magyarul-németültótul 12 stb.; *a szülők lakóhelye* szerint: helybeli 133, megyebeli 30, más megyéből 20. Az internatusba 33-an vétettek fel. A keresk. tanfolyamnak 8 növendéke volt (tavaly 29). *Tandíj* 30 frt, beirási díj 5 frt; értesítőre s egyéb nyomtatványokra 2 frt. Az internatus díja 300 frt; ezenfelül zongorázásért 50 frt. A keresk. tanfolyam díja havonként 7 frt.

Értekezés: «A magas hegységről» dr. F. Szántó Károlytól.

7. A soproni magy. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1892—93. iskolai évről. (XXII. évf.) Közli Marusák Pál, ig. Az isk. év történetéből kiemeljük, hogy a testület ebben az évben is nagy gondot fordított az iskolai játékokra, melyek meghonosításában úttörő érdemei vannak. «Sopron városának érdemes tanácsa — így szól az ig. jelentés — az idén is átengedte számunkra, a Wághy-féle kertet, a hova, a mikor csak az időjárás engedte, hetenként kétszer jártunk el s két-két órát (d. u. 3—5) töltöttünk el vidám hangulatban, egészséges mozgással. Próbát tettünk ezenfelül nagyobb növendékeinkkel — a korcsolyázóegyesület palyáján alakult lawn-tennis társaság szivességétől támogatva — a lawn-tennis játékban is». Panaszszal említi azonban az ig. jelentés a szülők könnyelműségét és gondatlanságát, melylyel «jóváhagyják és igazolják a merőben megokolhatatlan iskolamulasztásokat s gyermekeiket, ezek nevelésének rovására, a felnőttek mulatságaiban részeltetik». — *A tantestület* tagjai: Marusák Pál, ig., Bock Szerafin, Bründl Ödön, Bründlné Prohászka Ottilia, Hanzely Irma, Józsa Menyhért, Reich Paula, Riesz József, Szlimák Lajos, Tschürtz Oktávia (az internatus igazgatónője), Wagner Jozefin. — *A növendékek létszáma* a hat rendes osztályban: *149* (39+31+26+24+14+15); évközben elmaradt 7. *Vallás* szerint: r.-kath. 54, ág.-ev. 58, ev.-ref. 2, izraelita 35; *anyanyelv* szerint: magyar 91, német 58; *nyelvismeret* szerint: magyarul beszél 4, németül 1, magyarul-németül 131 stb.; *a szülők lakóhelye* szerint: helybeli 120, megyebeli 9, más megyéből 20. *Az internatusba* 22 növendék vétetett fel. *Tandíj* 20 frt, beirási díj 5 frt, nyomtatványokra 2 frt. Az internatus díja 300 frt, zongora tanításért 100 frt.

Értekezés: «Emlékbeszéd Melchár József (int. tanár) felett» Józsa Menyhérttől.

8. A lőcsei m. kir. állami elsőrendű felsőbb leányiskola tizenkettedik értesítője az 1892—93. tanévről. Közli Kerner Péter, ig.

Az ig. jelentés kiemeli azokat a nehezségeket, a melyeket a tanításban a növendékek soknyelvűsége okoz. «Az a körülmény — úgymond — hogy itt a gyermek három nyelvet beszél, azt eredményezi, hogy iskolába lépesekor egyiken sem beszél korához mérten jól. Az itteni leggyökeresebb magyar családok gyermekei is olyan germanizmussal beszélnek, hogy annak a megjavítása néha a legnagyobb erőfeszítéssel sem sikerül». A soknyelvűség mellett is a száznál több növendék közül csak három olyan volt, a ki nem vallotta magát magyarnak. — *A tanári testület* tagjai: Kerner Péter, ig., özv. Eördöghné Holzinger Anna, Kernerné Holló Julia, Klimkó Mihály, Klimkóné Kozmund Vilma, Moldován Anna, Saváry Irma (intern. ig.), Szentiványi Dániel, Thoma Teréz, Volkó Ludmilla. — *A növendékek létszáma* a hat rendes osztályban: *101* (17+25+20+18+12+9): évközben elmaradt 4. *Vallás* szerint: r.-kath. 33, gör.-kath. 2, ág.-ev. 34, ev.-ref. 6, izraelita 26; *nyelvismeret* szerint: csak magyarul beszél 13, csak németül 1, magyarul-németül 39, magyarul-tótul 3, magyarul-németül-tótul 41 stb.; *lakóhely* szerint: helybeli 54, vidéki 47. Az internatusnak 12 növendéke volt. *Tandíj* 20 frt, beirási díj 5 frt; nyomtatványokért 2 frt. Az internatusban a köztartás 300 frt, zongora tanításért ezenfelül 50 frt.

Értekezés: «A nők munkaköre és képzése felőli gondolatok» Kerner Pétertől.

9. A kassai m. kir. állami felsőbb leányiskola és vele összekapcsolt női kereskedelmi, rajz- és festészeti továbbképző tanfolyamok értesítője az 1892—93. isk. évről. Közli Lakos Károlyné, ig. Az iskola ez évben még azokkal a nehézségekkel küzdött, a melyek a polg. leányiskolának átalakítása és államivá tétele nyomában jártak. Sok bajt okozott a tantestületnek végleges összeállítása; még többet a helyiségek és felszerelés elégtelensége. «Intézetünk felszerelése — úgymond az ig. jelentés — a lehető legkezdetlegesebb állapotban van . . . várjuk a tervezett új iskolaépület megvalósulását s azután az új helyiségekhez mért felszerelést. Egyelőre a polg. fiuiskola tulajdonát képező gyüjtemények és taneszközök állanak rendelkezésünkre». Az ig. jelentés panaszszal említi a szülők könnyelműségét és gondatlanságát gyermekeik otthoni nevelésében, melylyel az iskola nevelő hatását sokszor kétségessé teszik. Különösen hibáztatja azt az elterjedt rossz szokást, hogy iskolába járó nagyobb leányaikat a felnőttek mulatságaiban és szórakozásaiban részesítik. — *A tantestület tagjai:* Özv. Lakos Károlyné Caveggia Anna, ig., Bartal Sarolta, Bóbita Endre, Bock Julia, Gantz Zsófia, Gyurászné Arányi Izabella, Kolacskovszky Elsa, Meiszner Regina, Möszl Gusztáv, Schwartz Irén, Szobissek József. — *A növendékek létszáma* nyolcz osztályban (az I. és II. osztály párhuzamos) *243* (46+44+26+26+39+41+17+4); évközben elmaradt 10. *Vallás* szerint: r.-kath. 102, gör.-kath. 1, ág.-ev. 15, ev.-ref. 14, izraelita 111; *nyelvismeretre* nézve: csak magyarul beszélt 32, magyarul-németül 51, magyarul-tótul 16, magyarul-németül-tótul 87 stb.; *a lakóhely* szerint: helybeli 187, megyebeli 18, más megyéből 39. A női keresk. tanfolyamnak 14, a rajztanfolyamnak 8 növendéke volt. *Tandíj* 20 frt, beirási díj 5 frt, nyomtatványokra 2 forint.

Értekezés: «A rajz- és festészeti továbbképző tanfolyamok szervezetéről» Lakos Károlynétól.

10. A szegedi községi felsőbb leányiskola értesítője az 1892—93. tanévről. Közli Czimer Károly, ig. Az ig. jelentés panaszkodik az isk. helyiségek elégtelensége miatt. A II. osztályba pl. 103 tanulót vettek fel; de mivel osztályhelyiség nem volt a párhuzamosításra, ezt a roppant számot egy osztályba zsúfolták össze. Továbbá nem lévén külön ének- és zeneterem, az éneklést a tornateremben kellett tanítani, a hol a növendékeknek az egész óra alatt állaniok kellett. Mivel az elemi és felsőbb leányiskola (összesen mintegy 800 növendékkel!) egy épületben van elhelyezve, a felsőbb leányiskola szerencsés fejlődése csak úgy remélhető, ha a közösségből kivétetik. — *A tantestület* tagjai: Czimer Károly, ig., Arató Frigyes, Bartos Fülöp, Belle Ferencz, Erőssyné Szücs Julia, Fail Mártha, Füleki József, Krikkayné Barbaró Emma, Lujánovics Ilona, Nemecskayné Fendt Malvin, Pillichné Szendrői Ilona. — *A növendékek létszáma* 7 osztályban (az első párhuzamos) *343* (54+55+103+47+47+23+14); évközben elmaradt 25. *Vallásra* nézve: r.-kath. 178, gör.-kel. 9, ev.-ref. 14, ág.-ev. 5, izraelita 137; *anyanyelvre* nézve: magyar 311, német 26, szerb 5, román 1; *nyelvismeret* szerint: csak magyarul beszélt 165, magyarul-németül 139, magyarul-németül-románul 3, magyarul-románul 2, magyarul-szerbül 6, magyarul-németül-szerbül-románul 2; *lakóhely* szerint: helybeli 296, vidéki 47. A keresk. tanfolyamnak 22 növendéke volt. *Tandíj:* az I—IV. osztályban helybelieknél 6 frt, vidékieknél 8 frt; az V—VI. osztályban helybelieknél 20 frt, a vidékieknél 30 frt. Az ifj. könyvtárra 20 kr. A női keresk. tanfolyamban a tandíj 50 frt.

11. A budapest fő- és székvárosi I. kerületi nyilv. községi polg. és felsőbb leányiskola XII. értesítője az 1892—93. tanévről. Szerk. Póra Ferencz. ig. A budai szülőknek és a tantestületnek régi óhaját teljesítette a fő- és székváros tanácsa, midőn hosszú küzdelem után, a várbeli polgári leányiskolának az V. és VI. felsőbb leányiskolai osztályokkal való kibővítését elhatározta. Ez évben nyilt meg az V. osztály. Az isk. év történetéből egyébképen nem közöl általánosabb érdekű adatokat az ig. jelentés. — *A tantestület* tagjai: Póra Ferencz, ig., dr. Baróti Lajos, Forberger Alberta, Gruber Nándor, Kronich Melania, Kronich Lénárd, Sajóhelyi Béla, Staudinger Zsófia, Ujházy Irma és dr. Varga Bálint. — *A növendékek létszáma* nyolcz osztályban (az I., II. és III. párhuzamos) *334* (41+45+45+35+55+31+43+65+19); évközben kimaradt 34. *Vallás* szerint: r.-kath. 259, gör.-kel. 1, ev.-ref. 21, ág.-ev. 25, unitarius 2, izraelita 26; *lakóhely* szerint: helybeli 288, vidéki 46. *Tandíj:* 10 frt, beirási díj 1 frt; ifj. könyvtárra 50 kr.

12. A br. Kemény Kálmánné, sz. Bánffy Polyxena ő nmga védnöksége alatti m.-vásárhelyi ev.-ref. elemi és felsőbb leányiskola értesítője az 1892—93. tanévről. Szerk. Pallós Albert, ig. Az ig. jelentés örömmel emeli ki, hogy az iskola immár a «kor igényeinek megfelelő díszes új épületben van elhelyezve, melyet a modern pædagogiai követelményeknek megfelelően szereltek fel». (Téli tornahelyiség azonban nincs s így a tornatanítás csak az őszi, tavaszi és nyári kedvező időben folyt). Az iskola felszerelésére 3678 frtot fordítottak. — *A tantestület* rendes tagjai: Pallós Albert, ig., özv. Petri Jánosné, sz. Golnhoffer Jozefa és Schneider Hermin; kivülök részint a ref. gymnázium nehány tanára s az elemi iskola tanítói és tanítónői tanítottak a felsőbb

leányiskolában mint óraadók. — *A felsőbb leányiskola növendékeinek* létszáma négy osztályban 96 (39+28+19+10); évközben kimaradt 12. *Vallásra* nézve: ev.-ref. 52, r.-kath. 25, ág.-ev. 2, unit. 3, izraelita 13, gör.-kel. 1. *Az elemi iskola* négy osztályába 214 növendék járt. *Tanítónők:* Demeter Etelka, Szentpétery Ilona (a felsőbb leányiskolában is tanítottak), Urr Ida, Westfall Ágostonné. *Tandíj?*

*

(A *trencséni* és *marmaros-szigeti* felsőbb leányiskolák értesítői nem jutottak kezünkhöz. E helyütt is kérjük megküldésüket, hogy közleményünk hiányát a következő füzetben pótolhassuk).

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A polgári isk. tanítónők képesítő vizsgálatának új szabályzata. — Gr. *Csáky Albin*, vall. és közoktatási miniszter 1893. évi május hó 28-án 13,071 sz. a. kelt rendeletével új szabályzatot léptetett életbe a polgári isk. tanítók és tanítónők képesítő vizsgálatára vonatkozólag. Megjegyezvén, hogy a szabályzatot a *Néptanítók Lapja* (jul.-aug.) és a *Hivatalos Közlöny* (14. sz.) egész terjedelmében közölte s hogy ezt külön füzetben bárki is megszerezheti az egyetemi nyomdából: ezúttal csak arra szorítkozunk, hogy folyóiratunk terjedelméhez mérten kivonatát adjuk a polg. isk. tanítónők képesítő vizsgálatára vonatkozó új intézkedéseknek.

I. *Vizsgáló bizottság.* Évenként rendesen *háromszor*, még pedig karácson és húsvét táján s az isk. év végén tartatnak képesítő vizsgálatok. A tanítónőket vizsgáló országos bizottság a budapesti VI. ker. polg. isk. tanítóképző intézetben működik, de szükség esetén a vizsgálatokat másutt is tarthatja. A vizsg. bizottság áll: elnökből, alelnökből, szakbizottságonként egy-egy miniszteri biztosból s kellő számú vizsg. bizottsági tagból, a kiket a miniszter a polg. isk. képzőintézet tanárai közül nevez ki. A vizsg. bizottság alelnöke a polg. isk. tanítónő képzőintézet igazgatója. (1, 2. §.). A képesítést a vizsg. bizottság nevében a szakbizottságok gyakorolják (8. §.). A vizsgáló bizottság a következő szakbizottságokra oszlik: a) *nyelv-* és *történettudományi*, — b) *mennyiségtan-természettudományi*, — c) *zenei*, — d) *tornászati* és e) *ipari* (női kézimunka) *szakbizottságok* (9. §.).

II. *A képesítővizsgálatok nemei.* Képesítő vizsgálat tehető a következő szakcsoportokból: *a)* nyelv- és történettudományi szakcsoport, még pedig a német nyelv tanítására való képesítéssel vagy a nélkül; — *b)* mennyiség-természettudományi sz. cs.; *c)* zenei sz. cs.; — *d)* tornászati sz. cs.; — *e)* női kézimunka sz. cs. — Megengedtetik azonban a tárgyaknak oly csoportosítása, hogy a jelölt az *a)* és *b)* alatti szakcsoportoknak egyik szakkörét (nyelvtudományi, történettudományi, mennyiségtani, természettudományi) összekapcsolhassa a zenei vagy női kézimunka szakcsoporttal. Meg van engedve az is. hogy ha valamely jelölt zenéből, női kézimunkából már képesítve van, az *a)* és *b)* alatti szakcsoportoknak csupán egyik köréből szerezzen képesítést. (13, 14. §.)

III. *A képesítő vizsgálatok követelményei.* — Közös tantárgyak valamennyi szakcsoportban: bölcseleti előtan (logika, lélektan); nevelés- és tanítástan a pædagogia történetével; végre azon jelöltekre nézve, a kiknek a magyar nyelv nem szaktárgyuk, a magyar nyelvtan és irály-

tan, főtekintettel a magyar nyelvnek az élő beszédben és irásban való szabatos és biztos használatára.

1. *A nyelv- és történettud. sz. cs. tárgyai: a)* a nyelvtudom. szakkörben: magyar nyelvtan; irásművek elmélete; a magyar irodalom története; német nyelvtan és irodalom még pedig ezen nyelv tanítására való képesítéssel vagy a nélkül (az első esetben a nyelvtan és irodalom két, az utóbbi esetben csak egy tárgynak vétetik). A jelöltnek jogában áll a német nyelven kívül a nyelvtudom. tárgyak közé még egy vagy több idegen (franczia, angol, olasz) nyelvet fölvenni. Azonban képesítés csak azoknak adható, a kik az illető nyelvet szóban és irásban tökéletesen bírják; *b)* a történettudom. szakkörben: földrajz (statisztikával), Magyarország története, világtörténet, a magyar köz- és magánjog alapvonalai.

2. *A mennyiségtan-természettud. sz. cs. tárgyai: a)* a mennyiségtudom. szakkörben: keresk. és polit. számtan; algebra; geometria; — *b)* a természettudom. szakkörben: állattan; növénytan; ásványtan és kőzettan; kémia; természettan; háztartástan.

3. *A zenei sz. cs. tárgyai:* Ének, zongora, harmonium, összhangzattan, zenetörténet.

4. *A tornászati szakcsoport tárgyai:* boncz-, élet- és egészségtan; a tornászat története; a tornatanítás elmélete; tornászás és játékok.

5. *A női kézimunka sz. csoport tárgyai:* a női kézimunkák tanításának módszere; a háziipar üzéséhez szükséges eszközök, anyagok és gépek ismerete (technologia); diszítményi rajz; ruhaszabás-rajz; kézimunka; gépmunka. (14—19. §.)

Megengedtetik, hogy a jelölt a nyelv- és történettudományi-, továbbá a mennyiség-természettudományi szakcsoport vizsgálatát két-két részben szakkörök szerint tegye le. Az ily vizsgálat azonban (melynek a közös tantárgyakra is kell terjednie) csak akkor válik végérvényessé s a jelölt csak akkor kap oklevelet, midőn az egy szakkörből letett vizsgálatot a másik szakkör vagy esetleg a zenei és munkamesternői szakcsoport vizsgálatával kiegészítette. (20. §.)

Mindezen vizsgálatoknál az elméleti tárgyak terjedelmére s a gyakorlatiaknál a jártasság fokára nézve a VI. ker. áll. tanítónőképző intézet tanterve irányadó. Kivételt csupán a zenei szakcsoport és az idegennyelvek tanítására való képesítő vizsgálat alkot, a melyeknél az I. ker. polg. isk. tanítóképző intézet zenei és német nyelvi (felsőbb tanfolyam) tanterve szolgáltatja a mértéket. (25. §.).

6. *Nyelvmesternői vizsgálat.* Franczia, angol vagy olasz nyelvben teljesen jártas nőknek megengedhető, hogy ezen nyelvek közül egynek vagy többnek tanítására képesítést nyerjenek a nélkül, hogy a nyelvtudom. körből való képesítés egyéb kötelezettségeinek is teljes mértékben eleget tennének. Az ilynemü képesítésről az illetőknek nyelvmesternői bizonyítvány állíttatik ki. (26. §.). — A nyelvmesternői vizsgálat tárgyai: nevelés- és tanítástan; magyar nyelv és irálytan; ezeken kívül a franczia, angol vagy olasz nyelvek s ezek irodalma a szerint, a melyik nyelv tanítására a jelölt a képesítést megszerezni óhajtja. Ezen vizsgálatnál a követelmények mértéke a magyar nyelvből ugyan az, mint a polg. isk. tanítónői képesítésnél a közös tárgyak közt; a tanítástanból csak a nyelvtanítás, főleg az idegen nyelv tanításának módszere kiván-

tatik. (27. §.). — A vizsgálaton azon a nyelven kell felelnie a jelöltnek, a melynek tanítására képesíttetni óhajt. (28. §.).

IV. *A képesítő vizsgálatra való bocsátás és jelentkezés.* — A fentebb elősorolt (1—5 szám a.) polg. isk. tanítónői képesítő vizsgálatokra bocsájthatók: *a)* a polg. isk. tanítónőképző intézet mindazon növendékei, a kik tanulmányaikat itt szabályszerűen bevégezték (minden növendék csak ama szakcsoport vizsgálatára bocsájtható, melynek tanulmányait végezte); — *b)* mindazon elemi isk. tanítónői oklevéllel biró egyének, a kik képesítésük letevése után legalább három éven át valamely nyilvános iskolában mint tanítónők vagy valamely családnál mint nevelőnők tanítással foglalkoztak s a polg. isk. tanítóképző intézetben az I. és II. évfolyam tananyagából az osztályvizsgálatot sikerrel kiállották. (A nevelőnői évek csak akkor számíttatnak be a megkövetelt három évbe, ha volt tanítványaikkal annak idején az évi vizsgálatokat valamely nyilv. iskolában sikerrel letétették); — *c)* mindazon elemi isk. tanítónői oklevéllel biró nők, a kik képesítésük után tanulmányaikat valamely felsőbb szakiskolán (pl. zeneakadémia) legalább három éven folytatták s azon szakcsoport tárgyaiból, a melyből képesíttetni óhajtanak az I. és II. évfolyam osztályvizsgálatait a polg. isk. tanítónőképző intézetben sikerrel letették; — *d)* külön miniszteri engedély alapján női kézimunka tanítónői képesítő vizsgálatra bocsájthatók oly nők, a kiknek elemi isk. tanítónői oklevelük ugyan nincs, de valamely felsőbb nőipariskolát szabályszerűen végeztek, 20-ik évöket betöltötték és nyilv. isk. bizonyítványnyal legalább annyi előképzettséget igazolhatnak, a mennyi az el. isk. tanítónőképzőbe való felvételre megkivántatik (felső népiskola, polg. l. iskola elvégzése). Az ilyenek azonban kötelesek az elemi isk. tanítónői ismeretek összességével fölérő előképzettségüket egy előzetes vizsgálattal igazolni s csak ezután bocsáthatók képesítő vizsgálatra; — *e)* hasonló követelmények állanak azokra is, a kik tanítónői oklevéllel nem bírtak, de valamely felsőbb zenei intézetben végzett tanulmányaik után óhajtanak zenetanítónői képesítő vizsgálatot tenni; — *f)* tornatanítónői vizsgálatra csak képesített polg. isk. tanítónők bocsáthatók, a kik vagy a tornatanfolyam elvégzése vagy gyakorlati tanítás útján képezték ki magukat; — *g)* nyelvmesternői vizsgálatra bocsájthatók mindazok, a kiknek jogosúltságuk van a nyelv- és történettud. szakcsoportból való képesítésre; külön miniszt. engedély alapján bocsájthatók azonban oly tényleg működő nyelvmesternők, a kik a fentebb *d)* és *e)* pontok alatti feltételeknek megfelelnek. (30—35. §.).

Vizsgálatra bocsájtásért lehet jelentkezni a szűnidei két hónap kivételével bármikor. A jelentkezés a bizottság elnökéhez intézendő kellően bélyegelt folyamodvány alakjában történik, melyben a jelölt világosan kifejezi, hogy a képesítő vizsgálatok melyikére kiván bocsájtani s milyen nyelvű iskolákra akarja a képesítést megnyerni. E folyamodványok a VI. ker. áll. polg. isk. tanítónőképző intézet igazgatójához mint a v. bizottság alelnökéhez az illető hivatalos előljáróság útján, vagy ilyen nem létében közvetlenül nyújtandók be. A folyamodványokhoz mellékleudő: *a)* életrajz, melyben a jelölt összes tanulmányai, szolgálata s foglalkozása röviden, hitelesen elő vannak adva; megemlítendő a nyelvismeret is; — *b)* keresztlevél vagy születési bizonyítvány; — *c)* a vizsgálatra bocsájthatás követelményeit igazoló okiratok (tanítónői oklevél;

felsőbb szakiskolai bizonyítvány stb.); — *d)* a közvetlen előljáróság által kiállított minősítvényi táblázat; ha a folyamodó szolgálatban nem áll, az illetékes polg. hatóság által kiállított erkölcsi bizonyítvány; — *e)* valamely hatósági orvos által kiállított egészségi bizonyítvány; — *f)* javító, ismétlő, kiegészítő stb. vizsgálatokra jelentkezésnél az illetők a fentebb elsorolt mindamaz okiratok mellékelése alól felmentetnek, a melyet a megelőző jelentkezéskor már bemutattak. Ellenben mellékleudő az életrajzi adatok kiegészítése, továbbá a hatósági erk. bizonyítvány, ha a jelentkező az első bizonyítvány bemutatása óta szolgálatban nem állott, vagy szolgálatát bármily rövid időre is megszakította. (36—41. §.).

Ha a vizsgálatra jelentkezőnek kellően felszerelt kérvényéből a vizsgálatra bocsájtás jogosúltsága kifogástalannak mutatkozik: a polg. isk. tanítónőképző intézet igazgatója a kérvényezőt a legközelebbi három terminus valamelyikére azonnal előjegyzi s erről a kérvényezőt irásban értesíti. Annak megállapítása, hogy valakinek a vizsgálata, a kérdéses három terminus melyikén tartassék meg, az elnökség jogkörébe tartozik. Hasonlóképen egészen önállóan intézkedik az intézet igazgatója, ha a vizsgálatra jelentkező, kérésének jogosúlatlan volta miatt, elutasítandó. Ez elutasítás ellen azonban a vall. és közokt. miniszterhez folyamodni lehet. (42—43. §.).

V. *Vizsgálati eljárás.* — Minden képesítő vizsgálat három részből áll: *a)* irásbeli; — *b)* szóbeli és gyakorlati vizsgálatból és *c)* próbatanításból.

1. *Irásbeli vizsgálat.* Ezzel kezdődik a képesítővizsgálat. Az ezt megelőző napon a jelölt köteles az intézet igazgatójánál személyesen jelentkezni, a mikor annak kivánatára esetleg személyazonosságát is igazolnia kell. (47. §.). — A minden jelöltre egyaránt kötelező neveléstani dolgozaton kívül, a jelöltek által még a következő dolgozatok készítendők: 1. a zenetanítónői, a tornatanítónői, — valamint a történettudományi, mennyiségtani, természettudományi körből teendő vizsgálatokon egy-egy szakdolgozat; — 2. a nyelvmesternői, — valamint a nyelvtudományi körből teendő vizsgálaton mindazon nyelvből egy-egy szakdolgozat, a mely nyelv tanitására a jelölt képesítést óhajt nyerni; — 3. a nyelv- és történettudományi, valamint a mennyiség-természettudományi szakcsoportból teendő vizsgálaton, annyi szakdolgozat, a hányat a jelöltek abban az esetben készítenének, ha az illető csoport két köréből különkülön jelentkeztek volna vizsgálatra; — 4. a női kézimunka-tanítónői vizsgálaton az általánosan kötelező neveléstani dolgozaton kívül más irásbeli dolgozat készítése nem kivántatik; — 5. A nyelvmesternői vizsgálaton az irásbeli szaktételek mértéke az illető nyelvekből ugyanaz, mint a magyar nyelvből a nyelvtudom. kör vizsgálatán; — 6. bármelyik irásbeli dolgozatra mindig három-három tétel tűzetik ki, melyek közül a jelölt kidolgozás végett egyet szabadon választhat. (50—51. §.). — Egy jelölt egy délelőttön vagy délutánon csak egy dolgozat készítésére kötelezhető; az egy dolgozatra fordítható idő legfölebb öt óra tehet. (56. §.). — A kinek minden irásbeli dolgozata legalább is elégséges, az szóbeli és gyakorlati vizsgálatra bocsájtható. (65. §.). — A jelölt szóbelire bocsájtandó még akkor is, ha irásbeli dolgozata egy, vagy több idegen nyelvből elégtelen, a többi (neveléstani s legalább egy szaktudo-

mányi) dolgozata ellenben elégséges; azon nyelvekre vonatkozólag azonban, melyekből dolgozata elégtelen, visszalépettnek tekintendő. (66. §.). — A két körü egész szakcsoportból vizsgálatra álló jelölt szóbeli vizsgálatra bocsájtandó az egyik körből, ha e körnek valamennyi irásbeli feladatát legalább elégségesen oldotta meg, még abban az esetben is, ha a másik körbeli dolgozata elégtelen volna. Ez utóbbi körre nézve a jelölt visszalépettnek tekintendő. (67. §.). — A szóbeli vizsgálatra nem bocsájtott jelöltnek jogában áll elégtelen osztályzatait egy újabb irásbeli vizsgálaton kijavítani, még pedig legalább annyi félév múlva, a hány irásbelije elégtelen. (69. §.). — Az irásbeli dolgozatok nem sikerülése miatt egy jelöltet sem lehet a vizsgálattól végleg elutasítani. (70. §.).

2. *Szóbeli és gyakorlati vizsgálat.* A képesítő vizsgálat második része a vizsgálat tantárgyainak természete szerint szóbeli vagy gyakorlati. Ezen vizsgálatok tárgyai fentebb (III., 1—6. pont a.) voltak megjelölve. E helyen csak a következőket emeljük ki. Egy jelölthöz egy tantárgyból legalább három főkérdést lehet intézni. (83. §.). — Az általánosan kötelezett tárgyakból a jelölt nem vizsgáltatik meg, ha ezen tárgyakból előzőleg bármikor s bármely szakbizottság előtt sikerrel letette a vizsgálatot. A szakbizottságok a tárgyakból egymás osztályzatait elfogadni tartoznak. (84. §.). — A szóbeli s ezzel együttesen tartandó gyakorlati vizsgálat tartamára vonatkozólag irányadóúl szolgáljon, hogy egy tantárgyból rendszerint legfeljebb egy negyed óráig tart s hogy egy-egy jelöltnek egy szakkörből való vizsgálására átlagosan egy-egy óra jusson. (85. §.). — Gyakorlati vizsgálatok tartatnak a természettudom. körnél, a zenei, tornászati és kézimunka csoportnál. A természettudom. körből való képesítésnél a jelöltnek a laboratoriumi munkákban s a kisérletezésben való jártasságát is be kell mutatnia. E végből zárthelyi feladatot készít, melynek megoldására négy órai idő engedtetik. A jelöltek a laboratoriumi munkákból is kapnak osztályzatot, mely oklevelükbe bevezettetik. (78. §.). — A zenei és tornászati szakbizottsag előtt folyó szóbeli vizsgálatok alkalmával a jelöltek a szóbeliségre kevesebbé alkalmas tantárgyakból gyakorlati vizsgálatot is tesznek. (79. §.). — A női kézimunka tanítónői vizsgálaton zárthelyi gyakorlati vizsgálat tartandó diszítményi- és ruhaszabásrajzból, a különféle női kézi- és gépmunkákból. (82. §.). — Azon jelölt, kinek osztályzata a szóbeli és gyakorlati vizsgálaton minden tantárgyból legalább elégséges, a próbatanítás megtartására bocsájtatik. A ki egy vagy két tárgyból elégtelen osztályzatot kapott, az e tárgyakból javító vizsgálatra utasíttatik. A kinek kettőnél több tárgyból van elégtelen osztályzata, az egész szóbeli és gyakorlati vizsgálatot ismételni tartozik. A javító vizsgálat egy félév, az ismétlő ellenben csak egy év eltelte után tehető le. A ki ismétlő vizsgálaton kettőnél több tárgyból kapott elégtelen osztályzatot, vagy a ki harmadik vizsgálatán sem birt minden tárgyból legalább elégséges osztályzatra szert tenni: az a további vizsgálattól végleg elutasíttatik. (88. §.). — Ha a kétkörű szakcsoportból vizsgálatra állt jelölt a szóbeli (gyakorlati) vizsgálat alatt egy vagy több tárgyból elégtelen osztályzatot kapott, elégtelen osztályzatainak száma szerint föltétlenül javító vagy ismétlő vizsgálatra utasítandó még abban az esetben is, ha az általánosan kötelező tantárgyakból és az egyik kör minden szaktárgyából legalább is elégséges

osztályzatot nyert. Ezen utóbb említett esetben azonban az ismétlő vizsgálat csak a másik kör valamennyi szaktárgyára fog kiterjedni. — Ha a két körből vizsgálatra állt jelölt az egyik körből való visszalépését bejelenti, még mielőtt ezen körből a szóbeli vizsgálatot megkezdte volna, visszalépése olyannak tekintendő, mintha a kérdéses körből nem is jelentkezett volna. Ugyanezen eljárás követendő azon jelöltekkel, a kik a nyelv-történettudom. csoport vagy ennek egyik köre mellett még egy vagy több idegen nyelvből való képesítést óhajtottak megszerezni s a szóbeli vizsgálat alatt a képesítés ez utóbbi részétől elállottak. (89. §.). — Minden más esetben a visszalépés csak a vizsgálatnak hátralevő részére fogadható el. A jelölt azonban ez esetben is azon tárgyakból, a melyekből kikérdeztetett, rendesen osztályozandó. Ha azon tárgyak száma, melyekből osztályzata hiányzik vagy elégtelen, egy vagy kettő, a jelölt javító vizsgálatra, — ha pedig kettőnél több, ismétlő vizsgálatra utasíttatik. (90. §.).

3. *Próbatanítás.* A próbatanításra bocsájtott jelölt egy adott tárgyú s egy órára terjedő tanításról előbb irásbeli tervezetet készít s azután e tervezet alapján a tanítást a képzőintézet gyakorló iskolájának növendékeivel meg is tartja. (94. §.). — A próbatanítás tervezetének elkészítésére s az előkészületre a jelöltnek legalább fél napi idő engedtetik. A próbatanítás rendszerint fél óráig tart. (97—98. §.). — Ha a jelöltnek a próbatanításon nyert osztályzata legalább is elégséges, a jelölt képesítettnek nyilvánittatik; ellenkező esetben a próbatanítást ismételnie kell. A második próbatanításon megbukott jelölt végleg elutasítandó. A tényleges tanítás alatt bejelentett visszalépés úgy tekintendő, mintha a tanítás nem sikerült volna. (99—100. §.).

VI. *Képesítő oklevelek, vizsgálati díjak, átmeneti intézkedések.* — Azon jelöltek részére, a kik a fentebb elsorolt képesítő vizsgálatok valamelyikét sikerrel kiállították, képesítő oklevél állíttatik ki. A képesítő oklevélben a jelölt személyére vonatkozó adatokon kívül kiteendő az is, hogy hol és mikor tett elemi isk. képesítő vizsgálatot, s hogy felsőbb tanulmányait magán úton, vagy a polg. isk. tanítónőképzőben végezte. A képesítő oklevelek bélyegmentesek s csak a miniszteri jóváhagyás után szolgáltathatók ki. E kiszolgáltatásig a vizsgálatot tett jelöltnek csak igazolvány adható, mely a vizsgálat sikeres letevését általánosan igazolja. Azon jelölt részére, kinek vizsgálata nem sikerült vagy folyamatban van, anyakönyvi kivonat állítható ki. Ennek tartalmaznia kell mindazon adatokat, a melyek az illetőre nézve az anyakönyvbe bejegyeztettek. (108—110. §.). — A nyelv-történettudományi és mennyiségtan-természettudományi szakból teendő rendes vagy irásbeli vizsgálat díja 30 frt. Minden más rendes, ismétlő, javító, kiegészítő, előzetes és osztályvizsgálat díja 20 frt. A polg. isk. tanítónőképző intézet kötelékében álló növendékek a fentebbi díjak felét fizetik. (113. §.). — Egy-egy képesítő oklevél díja 2 frt. A fentebb elősorolt vizsgálati- és oklevéldíjak, melyek fizetése alól senki sem menthető fel, a vizsgálat megkezdése előtt a polg. isk. tanítónőképző intézet pénztárába fizetendők be. Visszalépés esetén a díj csak akkor fizettetik vissza, ha a jelölt a vizsgálatnak semmiféle részében tényleg részt nem vett. Az oklevélért járó díjak ellenben a jelöltnek visszaadatnak, ha vizsgálata nem sikerült vagy ha a vizsgálattól visszalépett. (113. §.). — Bármely okirat

másodlatának díja 2 frt. Az ideiglenes igazolvány s a vizsgálat folyama alatt kiadott anyakönyvi kivonat díja az 50 krnyi bélyegilletéken felül 1 frt. Ezen díjak is előre fizetendők. (114. §.).

Ezen szabályzat az 1893—94. tanévvel lép életbe. Azonban a mennyiben ezen szabályzat a régivel szemben tanulmányi tekintetben a jelölttől többet követel, átmenetkép a következők szolgálnak zsinórmértékül: *a)* a modern nyelvekre és a laboratoriumi dolgozatokra vonatkozó követelmények azonnal és teljes mértékben életbe lépnek; — *b)* a magyar nyelvre mint általánosan kötelező tantárgyra vonatkozó követelmények csak 1894-ben lépnek életbe; a jelöltnek azonban joga van az 1893 évben is a magyar nyelv- és irálytanból ily értelemben vizsgálatot tenni s ez esetben osztályzata bevezetendő az oklevélbe; — *c)* a zenetanítónői és kézimunka-tanítónői vizsgálatokon a neveléstani követelmények csak 1895-ben lépnek életbe; — *d)* a mennyiben valaki a régebbi szabályzatok értelmében tett képesítő vizsgálat által jogot szerzett volna akár javító, akár kiegészítő vizsgálat tételére, ezen jog épségben marad, vizsgálatánál azonban a jelen szabályzat követelményei irányadók. (118—120. §.).

*

Női rajz- és festészeti továbbképző tanfolyam. — A kassai felsőbb leányiskolával kapcsolatban a vall. és közokt. miniszter 1892 febr. 15-én kelt 54512 sz. rendeletével női rajz- és festészeti tanfolyamot állított fel. A nevezett intézet Értesítőjéből közöljük e tanfolyam szervezetét:

1. *Czél.* «A rajzban szerzett ismeretek nyomán az esthetikai érzék és rajzolási képességnek továbbfejlesztése, hogy a társadalom nőtagjai valamely műtárgynak széptani tulajdonságait felfogni és hajlamuk, munkakörükbe eső rajzi feladatukat a művészeti izlés követelményeihez mérten megoldani tudják. Stílszerű diszítmények tervezésének elsajátítása, gyakorlati alkalmazása kézimunkákra. Zománcz-festés majolika s egyéb dísztárgyakra a stílbeli ismeret és izlés fejlesztésének tekintetbe vételével. A tájrajzolás és akvarell-festésben bizonyos fokú jártasságnak elérése és önálló rajzi képességnek oly mérvű megszerzése, a mennyi nem csupán valamely lapmintának hű másolására, hanem valamely táj tetsző részletének egyszerű, de artisztikus lerajzolására képesítse a rajzolót. A képzőművészetek történetének némi ismertetése és remekeinek átértése által hatni a növendékek művészeti érzékére, valamint a műszeretet felébresztésére. — 2. *Tanmenet.* A tanítás egy előkészítési és két szakcsoportra oszlik. Az előkészítési szakcsoportban a szakrajzoláshoz megkivántató rajzi gyakorlottság szerzendő meg, míg a szakcsoportok közül egyikben a diszítmény, a másikban pedig a tájrajzi és akvarell-festészeti irány művelése van kijelölve. — 3. *Tananyag. a)* Előkészítési csoport. Árnytan. Színtan. Általános fogalmak e diszítményeknek eredete és stílszerű alakulásairól, valamint alkalmazásáról a művészeti ipar szolgálatában. Stílszerű diszítményeknek lap- és föszminták után való rajzolása és festése. A fej arányai. Antik-fejek lap- és föszminták után színnel és krétával. *b)* Diszítmény-rajzi szakcsoport. Stílszerű diszítmény-elemeknek gyűjtése és emlékezetből való rajzolása főleg a magyar ornamentika köréből. Elemekből összetett tervezetek, ú. m. szegély,

sarok, közép-diszítmények és kitöltések különféle alakokra. Diszítménytervek alkalmazása különféle női kézimunkában. Zománcz-festés fa, cserép, majolika és egyéb dísztárgyakra. *c)* Tájrajzi szakcsoport. Festészeti látszattan alkalmazással a tájrajzolásra. Építmények, lombozatok, fák és növénycsoportok, később tájrészletek rajzolása irónnal, szénnel és akvarell kivitelben kiváló minták után. Utasítás a természet után való rajzolásban. Felvételek természet után irónnal és akvarell kivitelben. Mindkét szakcsoport növendékei számára alapfogalmak a képzőművészetekről. A képzőművészet történetének kivonatos ismertetése, kiváló remekeinek bemutatása és méltatása kiséretében. — 4. *A tanfolyam tartama.* A rajzoló és festő művészetben való előhaladás, minthogy nagyobbára az egyén tehetségétől és hajlamaitól függ, az abban való képzésnek időtartama hosszan nem határozható meg, de a tanfolyam czéljának megfelelőleg szükséges, hogy a rajzoló növendék önálló és kerekded tudást szerezve, a szaktanításban legalább két évig oktatást nyerjen. A növendék szabad elhatározásától függőleg a tanfolyamot tovább is látogathatja. A tanfolyam az iskolai év szorgalmi idejére esik. — 5. *Heti óraszám és tanítási idő.* A rajz- és festészeti tanfolyamban csoportosított rajzi oktatás minden növendék részére heti 4 órára terjed és a hétnek szüneti napjaira esik. — 6. *Felvételi feltételek.* A tanfolyam, mint a felsőbb leányiskola kiegészítő része ugyanazon igazgatóság vezetése alatt áll. A tanítás női felügyelet mellett eszközöltetik. A tanfolyamra 30-nál többet felvenni nem szabad. Tanulói lehetnek a felsőbb leányiskola V. és VI. osztályának növendékei, továbbá az iskolát már nem látogató oly nők, kik a rajzban legalább annyi jártassággal bírnak, a mennyit a polgári vagy felsőbb leányiskola négy osztályában lehet szerezni, ezenfelül a bemutatott rajzok alapján felismerhető bizonyos fokú tehetség, a melyből további sikeres haladásra következtetni lehessen. A tanfolyamba belépő tanuló rajzi képzettségéhez mérten az előkészítő, vagy pedig valamelyik szakcsoportba beosztható. A felvételre való beiratás az állami felsőbb leányiskola igazgatóságánál történik. A tandíj havi 5 frtnál magasabb nem lehet. A tandíjakból fedezendők a tanfolyam összes szükségletei.»

*

«**Szabad Lyceum.**» — Ily czímen társaság alakult Budapesten a végből, hogy «elméleti és gyakorlati sorozatos előadások rendezésével, esetleg ezek kinyomatásával a közönség érdeklődését a szellemi munka és haladás iránt felköltse, és alkalmat adjon arra, hogy ismereteit a gyakorlati élet, a tudomány és művészet terén mindenki gazdagíthassa, tudásának körét szélesbíthesse». A társaság czéljának emez általános és homályos meghatározását a julius 1-én megerősített alapszabályokból vettük át. Ez a nyomtatvány szolgált forrásunkul az alábbiakra vonatkozólag is. «A társaság kebelén belől a választmány vezetése alatt álló külön osztályok is alakulhattak a végből, hogy a társaság czéljának megvalósítását vagy egyes ismeretkörök felkarolásával és művelésével előmozdítsák, vagy pedig a társaság székhelyén kívül eső helyeken, nevezetesen a vidéki városokban az anyaegyesület támogatásával, a társaság egész programmjának kivitelében közreműködjenek. (A társaság tagjai önkénytesen csatlakoznak az osztályokhoz. Ugyanaz a tag több

osztálynak is lehet tagja; de az osztályok külön támogatására senki sem kötelezhető).» A társaság tagjai: tiszteletbeliek, pártfogók és rendesek. A tiszteletbeli tagokat (kik közül?) a közgyűlés választja; pártfogó tag az, a ki legalább 100 koronás alapítványt tesz; rendes tag az, a ki 20 koronás járulékot egyszerre, vagy a belépés napjától számított két év alatt részletekben lefizet. A társaság minden tagja a közgyűlésen szavazati joggal bír s az esetleges belépti díjak (?) felét fizeti. A társaság ügyeit vezetik: a közgyűlés, a választmány, az igazgató-tanács és a tisztviselők. Az igazgató-tanács hatáskörének megállapításából megtudunk egyet-mást arról is, hogy mily irányban szándékozik az új társaság működni. «Az ig. tanács — az alapszabályok szövege szerint — megállapítja a társaság által rendezendő előadások programmját, a melyből az állameszmét, a közerkölcsöket és a vallást sértő előadások kizárvák; gondoskodik azok megtartásáról és közreműködik az osztályok kívánságára, az osztályok előadásainak rendezésében. Megszabja az előadók esetleges díjazását és az esetleges belépti díjakat, a társaság kiadványainak kinyomatásáról a választmánynak javaslatot tesz.» Ennyi az egész, a mit az alapszabályok a társaság feladatáról s magára vállalt hivatásáról elárulnak. Beérjük vele, hogy társaság alakult közhasznú ismereteket terjesztő előadások tartására s esetleg emez előadások kinyomatására. Rajta leszünk, hogy ha rászolgál, olvasóinkat bővebben megismertessük a társaság munkásságával, a mely, úgy sejtjük, közelebbről érdekli a mi köreinket is. Mert ha jól emlékezünk rá, a «Szabad Lyceum» megalapításában jórészt azok buzgólkodtak, a kik a nő-gimnázium eszméjét nálunk fölvetették és — elejtették. Az alapszabályok alatt Joannovics György és dr. Nuricsán József nevét találjuk; az első az alakuló közgyűlésnek elnöke, a második pedig jegyzője volt.

*

«**A leányok középfokú oktatásá**»-ról közöl czikket *Décsey Jankától* az *Orsz. középisk. tanáregyesületi közlöny* juliusi füzete. A czikk tulajdonképen csak az ú. n. felsőbb leányiskolákról szól s meglehetősen áradozó szavakkal ismétli annak szükségességét, hogy a műveltség áldásaiban a nőket is részesíteni kell. A mi a czikkben kézzelfogható, a következőkben foglalhatjuk össze. Szükségesnek tartja, hogy «a nő — legyen az a testi munkások gyermeke, vagy a szellemi munkásoké — általános emberi nevelést kapjon. E nevelést a középfokú iskola nyujtja». Milyen legyen a nevelés? — Felelet: «Magától értetődik, hogy a nőnek nem kell a tudományokat mint elvont theoriát tanulmányoznia; nem kell búvárkodnia, de azt kell tudnia, hogy milyen befolyást gyakorol a tudomány a köznapi életre s milyen összefüggésben van vele». Meddig tartson ez a nevelés? — Felelet: «A lányok oktatásának időtartamát tekintve igen szerénynek tartom azt a követelést, hogy a leány legalább 16 éves koráig látogassa az iskolát. Tekintve a tantárgyak összeségét és terjedelmét, hat esztendő nem is sok a biztos czél elérésére; ezért a hat évfolyamból álló középfokú leányiskola látogatását kötelezőnek kellene kimondani . . . Óhajtandó, hogy a hat osztálylyal kapcsolatban egy női ipartanműhely is állíttassék fel, a hol a tanulók a felsőruha és fehérnemű varrását elsajátíthassák». Kik tanítsanak a középfokú leányiskolában? —

Felelet: «A hat tanfolyamból álló középfokú leányiskolák V. és VI-ik osztályában egyetemi képzettségű és gyakorlattal biró tanárok, az I—IV. osztályokban pedig felső nép- és polgári iskolákra képesített és gyakorlott tanítók működjenek». — Milyen a középfokú leányiskolák állapota? — Felelet: «Ingadozó». — Hogyan lehetne ezen segíteni? — Felelet: «Itt az idő, hogy a középfokú leányiskolákra nézve is törvény alkottassék, a mely hivatva volna a középfokú leányiskolák ingadozó állapotán segíteni».